

TÜRKİYENİN KARADENİZ BÖLGESİNDE EVLENME GÖRENEKLERİ VE TÖRENLERİ

Prof. Dr. Nermin ERDENTUĞ

Etnoloji Kürsü Profesörü

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Bölüm I

Anadolu'nun her tarafında olduğu gibi Karadeniz bölgesinde de evlenmenin yapılması için, bu olay öncelikle bir takım hazırlık ve aşamaların birbiri arkasına yapılması ve izlenmesi gerekir. Bu nedenle halk (ister köy-geleneksel- topluluklarında olsun, ister şehir ve kasabaların geleneksel sınıflarında olsun) bu aşamaları işaretleyen bir takım kaideleri (görenekleri) ve serenomileri uygulamak zorundadır. Evlenme ile ilgili göreneklerin çoğu söz konusu toplumlarda, kuşaktan kuşağa geçmiş binaenaleyh gelenekleşmiş olup, bunların yanı sıra yapılagelmekte olan serenomiler de bir takım inançlar ve pratiklerden ibarettir. Ancak, çok eski zamandan beri uygulanan ve bugün aruk Türkiye Türk topluluğunun mali, kültürünün bir parçası haline gelmiş olan "Evlenme görenekleri ve serenomileri"nin batılılaşma süresi sonunda gittikçe değişmekte oldukları da bir gerçektir. Söz konusu görenekler ve serenomiler sıra ile iktiden sona doğru ana hatları şu aşamalara göre uygulanır.: evlenme arzusunun belirtme, evlenme çağı, görüşü geçmek (dünürçülük), söz kesimi, başlık, nişan, evlenme ve düğün.

Düğün olayı da ayrıca kendi içinde şu aşamalardan ibarettir.: a) Düğün hazırlığı, b) Çeyiz düzme hazırlığı, (kız ve erkek taraflarına düşen eşya), c) gelin hamamı, ç) kına gecesi, d) duvak örtme e) erkek evine gelme (gelin alma) f) dinî nikâh ve resmî nikâh, g) gerdek (zifaf), h) zifaf sonrası seremonileri.

Evlenme arzusunun belirtme:

Karadeniz bölgesinde, 30-35 yıl evveli yapılmış olan kayıtlar* ve araştırmalara** göre, evlenme olayı ile ilgili iki aşım (kız ve

* H. B. İL, Folklor araştırmaları, çeşitli yönlere inceleme ve Türk düğünleri'ne H. Z. Kaya'ya göre.

** Fikre Ataman'ın ve diğer araştırmaların çözümlerine göre.

erkek) evlenme isteğini kendi ailesi içinde açıkça belirtmesi imkânsuzdur. Delikanlının hayat arkadaşını seçme hakkı, ancak ana ve babaya ve hatta akrabalara tanınan bir haktır. Bu hak özellikle erkek tarafının olduğu içindir ki teşebbüs de erkek tarafından gelir. Kız ailesi bu konuda pasiftir. Evlenecek kızlar aynı köyden oldukları takdirde, bunlar hakkında herkes az çok bir bilgi sahibidir. Ancak kız 15-30 km. uzak bir köyden ise bunun hakkında bilgi edinmek şu yollardan mümkündür: kız ya o bölgenin değirmencisinden veya elinde uzun bir sopa, omuzunda torba ile gezen haber toplayıcısından sorulacaktır.

Evlenme Çağı:

Bu bölge için bu konuda çok eski kayıtlara rastlanmamaktadır. Ancak mevcut literatüre* göre, Karadeniz'in bazı bölgelerinde ve meselâ hatıunda, erkekler için en küçük yaş 15 (Sinop) (1) ve en büyük yaş 25 (Kastamonu) (2) olarak kızlar için de en küçük yaş 12 (Kastamonu) ve en büyük yaş 20 (Sinop, Kastamonu) gösterilmiştir. Bununla beraber, 11-14 yaşındaki oğlan çocuğunun 40 yaşındaki kadınla ve 70 yaşındaki erkeklerin de 11-13 yaşındaki kızlarla evlendirildiği haller de (Sinop) vardır. Buna karşılık, Çorum(3) gibi orta Karadeniz vilâyetinde, gerek kız ve gerekse erkek için muhakkak belirli bir evlenme çağına erme zorunluğu yoktur. Çünkü buralarda pek küçük yaşta, henüz beşikte iken nişan (Beşik tertmesi) yapıldığı gibi normal çağlarda da nişanlanmalar tespit edilmiştir. (1938, 1941, H. B. II. Kayıtlarına göre).

Görücü görmek:

Genel olarak, kız görücü usulü ile seçilir. Bilinen veya tavsiye edilen kızın hareketlerine, vaziyetine, hizmetlerine, konuşmasına ve hatta gülüşüne dikkat edilir ve kız anasına bir şey demeden eye dönülür. Oğlan anası gördüğü kız hakkında, akşam kocasına bilgi verir: kaynana beğenmiş ise kız kelinde, beğenmemiş ise, kız aleyhinde konuşur. Bu hususta karı koca başbaşa karar verirler, kızı almaya karar verdikleri takdirde, kadın meseleyi oğlana açar, onu oğluna anlatır, fikrini çeler ve evet cevabını koparır.

* 1943 ve biraz önceki tarihlerde yapılmış olan kayıtlara göre.

Ogulların çoğu, analarının beğendiği kızı almaya razıdır. Buna yanaşmayan pek azdır. Bazı bölgelerde (Çorum'da olduğu gibi) eskiden kız görmek, beğenmek çok zordu.* Çünkü kızlar dışarı çıkmazlardı (taassup nedeniyle). Kızlar ancak komşu ve akrabalarından başka bir yere gidemezlerdi; meselâ, kızlar oğlan tarafı olarak nişan gecesine, cuma günü "duvak düğün"lerine ve mevlut toplantılarına gidemezlerdi. Çorum'da oğlan anası dostlarından aldığı sağlık üzerine, kız görmeye gittiğinde bu ziyarete "dügürçülük" denir (huna, bir çok yerlerde görüçülük denir). Doğru deyiş ile dünürçülük, birbirini tanımayan aileler arasında olur. Birbirini tanıyan aileler doğrudan kızlarını isterler. Kız ailesi hakkında oğlan anası araştırmalar yapar ve kendilerine uygun** olan ve kızlarını alabileceklerini umdukları yerlere dünürçü gider. Ayrıca, dünürçü gidecek kadınlar zengin, bu işlerden anlayan ve bilgili olmalıdır. Oğlan anası böyle kadınları yanına alır. Dünürçü giderken en ağır elbiseler giyilir ve mücevherat takılır. Bununla birlikte, bunlardan biri, döşemesini (çarşafını) dikmiş tarafı dışarı gelmek şartı ile ters örtünür. Oğlan tarafının hiç tanımadığı bir aileye gitmek için unadıkları yol ise şu idi: bunlar, söz konusu kızın mahallesinde, kendi tanıdıkları bir aileyi arar gibi yapıp kızın evinin kapısını çalarlar. Kapı çok defa evin kızı tarafından açılacağından, kız, gelenlerin biri tarafından kucaklanır. Böylelikle, kızın ağzının ve vuhudunun ter kokup kokmadığı ve boyunun neresine geldiği yoklanır; kızın boyu posuna, yürütmesine, giyinmesine ve davranışına dikkat edilir. Kapıları sert açıp kapayan kızların sert tabiatlı olduğuna hükmedilirdi). Bundan sonra, dünürçü odada kimsenin bulunmadığı bir sırada yüklüğün, sedir altlarının, gizli yerlerin temizliğini, düşeklerin katlanışını yoklayarak, kızın ev kadınlığı hakkında da bir fikir edinmeye çalışır. Nihayet, kız anası, kahveler içildikten sonra, dünürçülerden birinin çarşafını ters giydiğini görünce, bu ziyaretin gayesini anlar. Ancak, bu ters giymenin de bir mânâsı vardır. Bununla kız anasının fikri yoklanmış olur: çünkü, kız anası, ziyaretçilerin maksatlarını bildiği halde, kızını onları geçirmeye yollarsa kızı vermek istediği, kendi geçirirse bu işte gönlü olmadığı anlaşılır.

Karadenizin bazı bölgesinde (Trabzon'da) (4) kız bulabilmek için "Yenge" adı verilen ve böyle işleri meslek edinmiş kadınlar vardır

* Bu tür eskiden çoğu bölgelerimizde görmek mümkündür.

** Kızın kültürel yanı toplumsal bakımından derinidir.

(1944 kayıtlarına göre). Oğlunu evlendirecek aile bunlardan birini tutar; bir kadın şehir veya köyde her tarafı dolaşır ve evlenmek çağındaki kızları inceler; münasip gördüğünü oğlan anasına haber verir. Oğlan anası da öğrendiklerini kocasına anlatır. Karı koca aralarında bir karara varırlar. Ertesi günü yengeyi gönderip beğendikleri kızı, "Allah'ın Emri" ile isterler.

Havza köylerinde (3) (Samsun) oğlunu evlendirecek ana ve baba, kız seçiminde kızın zengin ve biraz da hatırı sayılır bir aileden olmasına dikkat ederler. Alınacak gelin, erkeğin ana ve babasına itaat eden saygılı bir içkidir. Buna göre, erkeğin eşi anasının istediği kızıdır.

Dönürlük ve söz kesimi:

Havza köylerinde, (3) evlenecek oğuldan kız hakkında "evet" cevabı alındıktan sonra, erkek anası, bir kaç kadın akraba ve komşu ile birlikte tekrar kız evine gider. Kızın odada bulunmadığı bir sırada erkek anası "Allah'ın Emri, Peygamberin kavli" ile kızını oğluna ister ve erkek tarafı oğlanı metheder; kız anası da "Allah kısmet etti ise olur, fakat bir kere babası ile konuşalım" der. Yahutta, "bir de babasına söyleyelim, çöp çatan kızımıza çatmış ise olur der ve bazen şu beyti ilâve eder:

Kismet ise gelir Hint'ten Yemen'den,
Kismet değil ise ne gelir elden?

O günün akşamı kızın anası kocasına, "Bizim kızı falancanın oğlu .....'na istiyorlar, cevap bekliyorlar". Baha da cevap olarak, "bilmeni ne demeli. Allah kısmet etti ise olur, hele düşünelim" der. Bu devrede delikanlı hakkında tahkikat yapılır; eşten dosttan sorulur; muvafık görülürse kız babası "İnşallah kısmetür" der. İki taraf uyuyuktan sonra, erkek akrabasından bir erkek kız babasına gönderilir; buna "erkek dönür" ve görüncülere de sadece "dönür" denir. Görüncülere rehberlik eden varsa, buna da, "kılâvuz" denir.

Bolu'da (6) erkek dönür kızın babası ile konuşup her şeyi kararlaştırdıktan sonra, kız tarafından bir "çevre" ister; bu zaman erkek dönüre bir çevre verilir; o da, bunu erkek evine götürür.

Trabzon'da ise yengeler, beğenilen kızın nüfus kâğıdını istemeye giderler. Fakat kız tarafı kendini ağır satmak için işi bir kaç gün uzatır; nüfus kâğıdı yengeye verildikten sonra söz kesilmiş olur. (Nural Tefik).

Sinop ve çevresinde (7) kız tarafından evet cevabı alındıktan sonra, oğlan tarafı hindi veya horoz keser, suyuna pilâv yapılır ki huna "söz pilâvı" denir. Kadımut (8) Köyünde, kız tarafı rızasını pişirilen hoşaf ile teyid eder.

Çankırı'da erkek dünüründen sonra kız habası rızasını ve şartlarını mektupla bildirir. Erkek tarafı da, mektupla cevap verir. Neticede uyuşulursa nişan günü kararlaştırılır.*

Kastamonu'da kız beğenmeğe giden heyetine "Dünür denir." dünür kızı beğendikten sonra erkek dünürü gönderirler. Erkek dünür, 3-4 defa gelip gider; kız tarafı çok naz eder. Nihayet, pazarlık yapılarak uyuşulur ve nişan günü kararlaştırılır.**

Başlık

Başlık söz kesildikten sonra konuşulur. Bu söz bölgede, kız cevizinden noksan kalanı tamamlamak, sarfetmek üzere kız evinin istediği paraadır.*** Başlık miktarı, tarafların zenginliğine ve fakirliğine göre değişir. Bu bölgede, bazı yerlerde başlık almayan kız habaları da görülür. Bu konuda, bu genel özellikler dışında kalan bir değişiklik, Sinop ve çevresinde görülür. Burada "söz pilâvı" yendikten sonra, taraflar arasında tespit edilen bir günde "kalın başlığı görmek" göreneği uygulanır ve bu arada nikâh da kıyılır. Söz konusu görenek, özel bir şekilde uygulanır; o gün erkek evinde, musait dalgısa, seçilen bir eyde oğlanın ve kızın ana ve babaları ve akrabaları, köy imamı, muhtarı ve davetlilerden mürekkep bir heyet toplanır; burada oğlan tarafının kıza kız tarafının oğlana vereceği eşya gösterilir. Ve kız tarafına gerekli eşyanın tam olup olmadığı ve daha istiyebilecekleri varsa sorulur. Kız tarafı eşyayı tamam bulursa muvafakatını bildirir ve sonra heyete imam, ve oğlan vekiline hitaben, bir dua ile birlikte "Hazır olan bu müslüman cemaatinin şehadetü ile, ortu döğek, kaştan, kuşak, yedi pare bakır, inek v.s. . . . . lira eşyayı hibe eyledin mi" diye sorar. Oğlan vekilinin "hibe eyledim" cevabından sonra, imam kız vekiline dönerek "aldın kabul eyledin mi" diye sorar. O da kabul ettiğini söyler. Bu törenden sonra imam nikâhı kıyar.

* Türk Dâğınları, sah. 13

** ibid. sah: 33

*** O zamana kadar kıza çeyiz hazırlanmış bir de

Nişan:

Söz kesmeden sonra, nişan hazırlığına başlanır. Bir seremoni ile birlikte ve çoğunlukla düğün içinde takılan kıymetli eşyalara "Nişan" adı verilir. Nişan günleri, seremoni özellikleri ve gösterilen hediyeler ve takılar bölgenin her yerinde değişir.

Sinop ve çevresinde "kalın başlığı görmek" seremonisinden iki üç gün sonra oğlan evi tarafından, sözü geçen günde kararlaştırılmış olan "nişan" üç-beş kişilik heyet ile kız evine götürülür. Nişan, çoğunlukla ya "yirmilik alın" veya "Beşbirlik" tir. Buradaki özelliği, nişanın nikâhtan sonra yapılmasıdır.

Trabzon'da nişan gününden üç gün evvel kız evine "sele donatıp" gönderilir. Oğlan evinin gönderdiği bu sele tamamen şekerle doludur. Bununla birlikte, "Nişan takımı" da gider. Nişan takımı; bir takım iç çamaşırın, bir gecelik, bir ropuk, bir çift terlik, çorap ve tuvalet takımından ibarettir. Nişan günü davetlileri "çığırma" tarafından davet edilir: her iki tarafın davetlileri kendi tarafından toplanıp kız evine giderler. Kızı bir kadın teliyip duvaklayıp ortaya getirir ve görümce veya elti, gelinin başına bir gümüş tel takar. Nişan yüzüğünü görümce veya elti takar. Sonra, oğlan evinin gönderdiği şeker dağıtılır ve merasim bitmiş sayılır. Nişan takımı ve diğer çamaşurlar görüldükten sonra davetliler dağılırlar. Cumhuriyetten evvel bu nişan merasimleri "Şer'i nikâh"* ile birlikte yapılırdı. Medeni kanunun kabulünden sonra, sadece kanuni nikâh yapılmaya başlandı.

Samsun'da nişandan iki gün önce kız evine şerbet için, şeker, boya ve kahve gönderilir. Bir tepsinin içine bir çeyrek serilir, çevrenin üstüne 10 değirmeni yemeni, gaz boyaması, lavanta, ipek mendil, küpe, elmas yüzük, beşbirlik, gümüş kemer, bilezik, altın saat ve kordon, sedefli çekmece ve ayua konur. Bu eşyalar aynanın önüne dizilir. Tepsinin iki kulpundan karşılıklı tel geçirilerek bir kubbe yapılır ve üzeri "gaz boyaması" ile ile örtülür ve üzeri gelin telleri ve çiçeklerle süslenir. İkinci bir tepside iskarpin, terlik, çorap v.s. konur. oğlan tarafından erkek akraba ve ahhaplar Cuma günü bu tepsiyi kız evine götürürler. Gelenlere hoyalı şerbet ikram edilir ve sonra dağılırlar. Kız tarafı "Nişan görmek" için bütün ahhaplarına, kıza

* Dini nikâh

yengelik gelecek kimseye de haber salar. Gelenler, ortada bir masa üzerinde duran nişanı seyrederek, şerbetlerini içer ve kalkarlar. Nişandan sonra kız tarafı güveği'ye, içi şerbet dolu gaz boyaması ve çiçeklerle süslenmiş üstüne ipek mendil işlenmiş bir sürahi ve güveğin ana baba ve yakın ahbablarına da üzerlerinde köşeleri işli birer keten mendil ile gidecek kimsenin adı yazılı bir kâğıdın işlenmiş olduğu şerbet dolu sürahiler gönderir. Güveği'ye ayrıca nişan çamaşırı olarak "ten gomleği" fanila, çorap, frenk gomleği, kol duğmesi, iğne, kılaptan ve ipekten işlenmiş para ve mühür keseleri, dört köşesi işli çevre ve uçkurlar gönderilir. Oğlan tarafı, bu çamaşırı getiren yenge ile bahçe içinde bir ipekli entarilik koyarak kız tarafına iade eder. Yengeye her iki taraf bahşış verir. Nişan'ın ertesi günü kızın ahbabları nişanlı kızı hamama götürürler. Kız evinde akşam yemek yenir ve eğlenilir.

Nişanlı durmak 4 aydan 1-2 yıla kadar sürerlidir.

Çorum'da (3) bugün bile, (1938 yılında) beşikdeki iki çocuğun birbiri ile nişanlandığı görülür; bu çeşit nişanlara "beşik kertmesi" veya "beşik kumeti" derler. Bu nevi nişan birbiri ile çok samimi olan ahbab aileler arasında yapılır.

Beşik kertmesi nişan: beşikdeki çocukları birbiri ile nişanlamaya razı olduktan sonra, oğlan anası kız çocuğuna beşiği ile birlikte ipekli bir takım yaptırır; hem kendi hem de kız evinin mall durumuna göre, gümüşden ve uzunca bir muhafaza içindeki nazarlık muskasına takılmış beşibizlik altın ve çocuğun yiyebileceği lokum v.s. ile anasına ve kız kardeşlerine birer entarilik, oğlan kardeşlerine yaşına göre elbiselik ve oyuncakları kız evine yollar. Bu hediyeleri getirene kız evi bahşış verir. Bu hediyelerin gönderildiği günün akşamı, kız evi oğlan evine yemek ziyafeti vermek zorundadır; oğlan tarafı yakın dostlarıyla birlikte kız evine gelir; bu yemek yalnız kadınlara mahsusdur; çünkü bu çeşit nişanlanmalar babalara, işler bu aşamaya geldikten sonra duyurulur. Oğlan evi tarafından nişana gelenler, kızı mall durumlarına göre bir hediye getirirler. Bu hediyelerin ekserisi, ufak altınlar ve paradır. Bu hediyelere, "saç" denir. yenilip içildikten sonra, bir kadın hoca veya başı devletli yaşlı bir hatun**

* Urbalık

** Nûfûz sahibi bir aileden hatun.

kız çocuğunun oğlan evinden gelen beşiğini ortaya getirir, gelen ipekli çamaşır çocuğa giydirilir, muskası takılır ve bir ilâhi okunur: Sonra da şerbetler içilir; böylece bebekler nişanlanmış olur. Davetliler çeşitli eğlenceler yapar ve sonra dağılırlar. Beşik kertmesi nişanlar ancak olağanüstü hallerde bozulur: zorunluluklar olmadan ayrılmazlar Çocuklar büyüdükten sonra birbirlerinin malı kabul edilirler.

Çorum'da evlenme çağına girmiş gençlerin nişanlarına, genel olarak, "Şerbet" adı verilir. Burada bir perşembe günü, oğlan tarafa kız evine şeker ve kahve gönderir ve kız babasına o akşam kızının şerbet içmeğe, yani "nişan yapmağa" geleceklerini duyurur. Oğlan ve kız habalan yakın akraba ve dostlarını da haberdar ederek, yatsı namazından sonra kız evinde toplanırlar. Kahve içildikten sonra orta yere, üzerine al kıvrak* lar örtülmüş, al mor kurdalâlarla süslenmiş içi şerbet dolu bir sürahi ile kenarlarına hardaklar dizilmiş bir tepsi getirilir. Omuzlarında sırmalı peçkirler bulunan delikanlılar ortadaki tepsiyi alarak nişanlı erkeğe göndermek üzere saklarlar. Esvelden hazırlanmış kokulu al renkli şerbetler tepsiyle misafirlere ikram edilir ve dağılırlar. Nişanlanmanın bu turluşüne "Erkek şerbeti" denir. Perşembe veya Pazar günü "kadın şerbeti" içilir. Kadın şerbeti içileceği hafta, oğlan evi bir tepsi baklava yaparak kız evine yollar ve perşembe veya pazara şerbet içileceğini bildirir. Kadın tarafındaki bu şerbete çağırma için okuyucu kadınlar gönderilir. Bunlar çoğunlukla mahallenin fakirlerinden seçilir. Okuyucu kadının gönderilmesi için ayrıca bir merasim yapılır. Okuyucunun memur olduğu evin yaşlı ve büyük kadınları ve bir kadın hoca bir odada toplanırlar: ortaya bir halı serilir; halı üzerine çıra, mum, şeker, ayna, bir tas su, bir balta veya satır, bir aş leğeni bulgur, yarma ve un konur. Hoca mumları yakar ve ellerini kaldırıp dua eder. Ortadaki şeker ağza tatlılığı için hazır bulunanlara dağıtır: bir parçası da okuyucu kadının torbasına konur; çıra, un, bulgur, yarma da verilir. Yalnız mum verilmez. Hazır bulunanlar okuyucuya para verirler. Sonra nişanlanacak kız getirilir, sağ ayağı balta üzerine bastırılır, oradan kız aynaya bakılır ve tasdaki su içirilir. Tekrar dua okunur. Bunlardan balta veya satır, kuvveti, ayna aydınlığı, su omur uzunluğunu, çıra ve mum da sıkıntılı günler geçirilmesini temsil eder.

* Bir çeşit kumaş

Kastamonu köylerinde, iki küpe, beşibiryerde altın, bir kaç parça elbiselik kumaş, iki büyücek ekmek, hal veya şekerden yapılmış iki helva tekeri, nişan olarak kız evine gönderilir. Bu bölgede nişan ve düğün arasındaki zaman ne kadar uzun olursa olsun, iki genç asla birbirini görmez ve birbirinden kaçarlar.

Lâdik (Merzifon)'da nişanlar genel olarak Cuma günleri yapılır. Okuyucu* her iki cinsten biri olabilir, düğün sahibinin istediği evleri nişana çağırır. Herkes kendi kudretine göre hediyeler alıp oğlan evine gelir. Getirilen hediyeler bir ipe serilerek sergilenir ve şerbetler içilir. Kadın ve hocalar tarafından dualar yapılır. Sonra kız evine gönderilecek altınlarla, iki surahi şerbet bir tepsi içinde çocuklarla gönderilir. Karşı taraf çocuklara bahşiş verir.

Merzifon'da ise erkek tarafının davetlileri erkek tarafında, kız evinin davetlileri kız evinde toplanırlar. Erkek tarafında toplananlar takılacak nişanları alıp kulahalık bir grup halinde kız evine giderler. Gelin olacak kıızı süsleyip ortaya getirirler. Gelin evvelâ kayın anasının daha sonra diğer büyüğlerin elini öper. Gelin kayınanasının elini öperken, kayın ana kızın başına para ve çerez serper. Çoluk, çocuk, kadınlar, bu atılan para ve çerezden kapmaya çalışırlar. (hunlar uğurlu sayılır). Sonra kız bir yere oturtulur. Şerbetler içilir, çalgı çalınır ve eğlenilir. Akşam üstü kız tarafından erkek tarafına bir bohça içerisinde güveği'ye kayın ana ve kayın baba ve varsa gövümce ve yakın akrabalara çamaşır ve bir surahi şerbet gönderilir. Geiren çocuklara bahşiş verilir.

Havza köylerinde nişan "şerbet içme" merasimi şeklinde görülür. Şerbet içilecek gün evvelden kararlaştırılır. Kız ve oğlan tarafları, huşmaları ve konu komşuları çağırılır. Davetliler kız evinde toplanınca orada bulunanlardan biri ayaga kalkarak "Ey cemaat, Allah'ın emri Peygamber'in sunneti, İmam-ı Azam'ın mezhebî üzerine filan ağanın oğluna, filan ağanın kızını munasip gördük, siz ne dersiniz? diye sorar. Orada bulunanlar Allah mübarek etsin deyip şerbet içer ve dağılırlar. Çoğu zaman, şerbet içmeden sonra, dini nikâh da kıyılır. (Köylüler hem dini hem resmi nikâhlarını yaptırırlar).

Bolu'da "Kalın" için iki taraf anlaşılıktan sonra, kılavuz kadın (dunur) "aruk çevreyi veriniz" der ve çevreyi alınca sesinerek if-

* Halkta düğün, nişan'a davet eden kadın veya erkek.

tiharla, erkek evine döner. Bunu "Nişan" denir. O akşam, oğlan evi tarafından ikiden ziyade erkek kız evine gider. Her iki taraf bir arada konuşur. Yatsı namazı kıldıktan sonra, evvelce kararlaştırılmış olan paradan söz açılır, ve erkek babasının verdiği "Ağıtlık" teslim olunur. Eğer dünür çevreyi almamış ise, bir dola erkek bunu alır. Bundan sonra nikâh günü tayin edilir. (Mehmet Nuri, Türk Düğünleri, H. Koçayr, Sah. 15).

Çankırı'da nişana kayınana akrabası ve hısımları ile birlikte gider. Okuyucu kadına şeker hazırlanmış tepsi verilir; bu şekerin üzerine de nişan hediyesi takılır; böylece, nişan hediyesi açıkta kız evine gider. Ev davetlilerle doludur. Kayın valide, kıza nişan takmak için şu hazırlık yapılır; yere kıymetli bir kumaş serilir. Güzel giydirilmiş olan gelin bu kumaş üzerinden yürüyerek içeri girer. Kayın validesinin elini öptükten sonra, orada bulunan büyük küçük herkesin elini öper. El öpme merasiminde kızın yanında bulunan bir kadın rehberlik eder. Kayın valide kıza nişan altunu olarak "beşibirlik" veya elmas yani kudretine göre bir şey takar. Kız akrabaları da kıza bir şey takarlar. Kız anası, hediye verenlerin başına oyali çember koyar.

Kastamonu'da nişan günü, kayın valide bir çok akraba ve dostları ile birlikte kıza nişan takmaya gider. Nişan altunu, beşibirlik'tir. Merasim şöyle olur: kız giyinmiş süslenmiş olarak odadan içeri girer, evvelâ kayın validesinin sonra küçük büyük diğerlerinin elini öper; kayın valide nişanı takar ve hediyesi kıza verir, sonra şerbetler içilir. (T. Düğünleri H. K. sah. 33).

Bütün nişanlarda ortak olan kıym, nişan ile düğün arasına şeker bayramı girdiği takdirde oğlan evi tarafından kız evine kına, yazma, ayakkahı, çerez v.s. gönderilmesidir. Kurban bayramında ise, kız tarafına kurbanlık koç gönderilir. Bu gün hâlâ şehit düğünlerinde de bunu uygulayan çoktur. Şebinkarahisar köylerinde koçun beyaz ve ırtının yer yer kırmızı boyalı olmasına, boğazına kordelâ ve gelin teli takılmasına dikkat edilir.

Evlenme ve Düğün

a) Düğün Hazırlığı

Nişandan sonra düğün hazırlığına başlanır. Düğün hazan nikâhtan hemen sonra, bazan da bir hafta, bir ay veya daha uzun

bir süre sonra yapılır. Bu aradaki zamanda kasabaya, gelin elbisesi ve kız evine bazı eşyaları satın almaya gidilir. Hem oğlan evi hem kız evi bu zaman içinde gerekli eşyaları temine çalışırlar.

Gelin elbisesi adı altında alınan eşya, bindallı basma, çorap, çarşaf, gaz bezi, çember ve duvak gibi şeylerden ibarettir. Gelin eşyası arasında gelin hanıma kına, babasına sarık, annesine baş örtüsü, entarilik, kardeşlerine şalvar,* çeket, amca ve dayılara birer "şal kuşak" alınır. Hazırlık bittikten sonra düğünün yapılacağı zaman kararlaştırılır. Düğünün kararlaştırıldığı gün, oğlan evinden kız evine "börek" gönderilir; buna "ekmek değışürmek" denir. Düğünün yapılmasından bir iki gün evvel de özel surette pişirilmiş ufak ekmekler her içi taraf akraba ve dostlarına gönderilerek düğüne davet edilirler; bu ekmeklere "okuluk" denir. (sinop ve çevresi)

Gerze köylerinde, "çuval ağzı" denilen ve düğüne davet manasını taşıyan mahalli bir seremoni vardır. Bir Pazar günü oğlan evi civar köy kadınlarını "çuval ağzı" var diye davet eder. Ertesi gün davetli kadınlar evlerinden biraz un alarak erkek evine gelirler. Burada bir oda ortasına, içinde un bulunan bir çuval konur. Herkesin getirdiği unu, bir çuvala dökmesi bir nevi eğlence yerine geçer.

b) Çeyiz Düzme Hazırlığı

Şehinkarahisar (Giresun) köylerinde (10) kız evinden oğlan evine gönderilen çehize "ağırlık" denir. Gelin geçmeden evvel gelinin yeni odası, gönderilen çehiz ile donatılır.

Traşon'da (4) ise oğlan tarafından hazırlanan çehize "ağırlık" denir (1944). Ağırlık oğlan tarafının evinde üç gün sergilenir: eşyalar şunlardır; iki entari, bir sabahlık** ve bir tuvalet elbisesi olmak üzere dört kat elbise, bir manto, bir kaç çift çorap, bir çift eldiven, bir şemsiye*** v.s. dir. Ağırlığa bir takım iç çamaşırı da dahildir. Bazan ilâve olarak kızın akrabalarına da çamaşır verilir. Bu çamaşır- lar erkekler için, bir çift terlik, kadınlar için birer entaridir. Ağırlık oğlan evinde görüldükten sonra yenge tarafından kız evine götürülür.

* Bunlar, bugün gayet modasına girer kumaş; biçimi bakımından olduğu kadar yeni modadan da değışirlerdir.

** Şehir kalığı.

*** Şehir kışkırtan bir kumaş.

Yenge kız evinden bahış alır. Ağırık kız evine varır varmaz, kız tarafının çeyizi de hemen oğlan evine gönderilir. Ağırık ve çeyizin nakil masrafları oğlan evi tarafından ödenir. Kız evinden çeyize dahil olan ve en önde giden aynaya asılan mendil, eşyaları götürenin bahışıdır. Çeyiz, çağırıcı tarafından misafirlere üç gün süre ile gösterilir.

Kız çeyizi; çeyiz sandığı, karyola, yatak takımı, halı v.s. den ibarettir*. Eskiden çeyiz içinde en fazla yer tutan bakır yemek tabakları idi**. Şimdi ise (1944) bunlar yerlerini çini eşyalara ve birazda naylon eşyalara terk etmiştir.

Giresun'da (11) oğlan evi "ağırık" dediği mücevherat kısmını, kız tarafı da donatarak eşyaları hazırlar.

Trabzon'da kız tarafının fakirlik sebebi ile çeyiz*** vermiyeceği anlaşılırsa, erkek tarafı "bir hatman el" olarak yani çeyizsiz kabulümüz der (T. Düg. H. Z. Koşay sah. 54). Bartın'da, çarşamba günü oğlan evine gelen çeyiz, mahallenin yirmi, otuz genç kıza tarafından duvarlara asılır ki buna "çeyiz asma" denir. Gelin odasının karyolası hazırlanır ve karyola üstünde güveğin akrabaundan ufak bir çocuk yuvarlanır ki bu uğur sayılır. (T. S. I. C. Dr. İbrahim Etem Sah. 98).

Ünye'de her kızın gelin olacağı zamana kadar geçen süre içinde hâli vaktine göre çeyizi hazırlanır. El işleri oda ve karyola takımları, gümlükler elbiseler, çoraplar, v.s. gerdek akşamı güveği eve gelinceye kadar, erkek tarafının hanımları tarafından mutlaka gelin odasına asılmış olmalıdır. Gerdek ertesi olan cumartesi ve diğer günlerde genç kızlar gelini ziyarete gelirler. Herkes sergilenen çeyizi inceler. Mikdarı, eksikliği ve mükemmellik derecesi hakkında fikir edinilir. Bir hafta sonra çeyiz toplanır. Düğün içinde geline altın veya kıymetli hediye verenlere birer takım çamaşır gönderilir. (Türk Düğünleri H. Z. Koşayt. sah. 116).

İzmit (Samsun'da) Pazartesi günü erkek tarafından kız tarafına çeyiz almağa gidilir. Çeyizlerin bir kısmı araba ile, elde götürülebilecek olanları da çocukların ellerinde oğlan evine götürülür. Oğlan evinde

* Sebire mahallü çeyiz eşyaları.

** 1944 lerden çok evvel.

*** Burada Çeyiz'e "Çeyiz" denir.

çeyiz yayılır. Kadınlar ve yakın akrabalar çeyiz yaymak (sergilemek) için dâvet edilir. Erkek tarafı o gün çeyiz yayanlara yemek verir.

Samsun'da perşembe günü kızın sandık çeyizi bohçalarla oğlan evine taşınır, duvarlara gerilen iplere asılan çarşafklar üzerine işlemeli olan iç çamaşırlar iğnelenir. Sabahı gelinin "cins" denilen eşyası (yatak, yorgandan faraş ve çamaşır tokacına kadar bütün eşyası), önde çalgıcı olduğu halde, oğlan tarafının dâvetlileri olan erkekler tarafından, hamalların sırtında oğlan evine götürülür. Oğlan evi hamalların hepsine işlemeli çevre ile birlikte bahış verir.

Düğün Günleri ve Aşamaları

Bolu'da (6) perşembe gününden itibaren düğüne başlanır. (1940 kayıtlarına göre) perşembe günü kız babası, Cuma gününde erkek babası pilâv ziyafeti verir ve misafir davul zurna veya ince saz ile çarşılır.* Pazar günü çeyiz, kız evinin akraba ve komşuları tarafından erkek evine götürülür. Çeyiz erkek evinde belirli bir odaya asılır. Erkek tarafı akraba ve komşularını "Çeyiz asmaya" dâvet eder. Gelenlere kahve ve şerbet ikram edilir.

Samsun'da (12) düğün Salı günü başlar, (1936) yılındaki kayıtlara göre). Davetliler Pazar ve pazartesi çağırılırlar.

Sinop çevresinde (9) [1963] düğüne çoğunlukla, çarşamba gününden başlanır.

Cide (Kastamonu'da) düğün haftasının bir önemi vardır. Hatta günler bile isim değiştirirler. Odunlukları olanlar, kız ve erkek evine ayrı ayrı ikişer yük odun taşırlar. Düğün evlerinin onu, bir odun deposu halini alır. Odunlar, davetlilerin düğün hediyesi ve düğün sahibinin yapacağı masrafların birinci karşılığıdır.(19) Salı gününe kadar, odun taşımak devam eder. Salı günü keşkek günüdür. O gün düğüne çağırılan davuleu gelir. Köy meydanındaki büyük taş divanda davulun temposuna uyan kalın tokmak doğuşleri ile keşkek dövülür. Akşamı doğru, uzak köylerdeki dâvetliler gelirler. Köy meydanında, misafirler için büyük bir ateş yakılır. Misafirler köy hudutlarına yaklaşıncâ, tabanca, maver veya çifte ile kurusıkı atış yaparak geldiklerini haber verirler. Her silah sesinde, davuleunun misafirlere koyması ve

* İnan köylerinde olduğu gibi.

onu düğün evine getirmesi "beklenir"; bazan bir kaç taraftan silah sesi patlar ve davule rast gele birisini karışlamaya giderse diğer gelenler de bunu izzeti nefis meselesi yapar ve kavga çıkarırlar. Fakat taraflar derhal harıştırılır. O gece misafirlerin ağırlanması düğün sahibinin vazifesidir. Çoğunlukla, akşam yemeği ile yata namazı arasında yenilen yemeklerden sonra, ateş'in etrafında toplanılır. Köyün yerli halkı da, ateş etrafında geniş bir daire teşkil ederek toplanırlar. Burada yerli oyunlar, yüzük oyunu,* bebek** oyunu, oynarlar. Çarşamba günü öğleye kadar misafirler yine koy meydanında toplanırlar. Burada toplananların hepsi erkektir. Kadınlar düğün evinde toplanırlar. Yemekten sonra güreşler yapılır ve bu sebeple düğün haftası içindeki bu çarşambaya "güreş günü" denir. Güreşler hittikten sonra kalabalık dağılmaz. O gün güveğiye kına yakılır. Perşembe günü düğün köyündeki haneler bir tepsi börek hazırlarlar. Davule, yanında bir kaç kişi ile birlikte evlerden bu tepsileri toplarlar. O gece misafirlere verilecek ziyafetlere, köy halkı bu yemeklerle iştirak ederler. Yemekten sonra eğlenilir ve oyunlar oynanır. Oyunlar arasında özelliği olan bir oyun "dilsiz oyunu" dur.

Perşembe günü hak günüdür.

Havza köylerinde (5) düğün haftasının başı olan Cumartesi günü, bir kaç davul zurna düğüne haşlandığını ilân eder. Köyde büyük faaliyet başlar. Düğünde yenilecek ekmekler pişirilir. Geceleri delikanlılar "zamak" yeri dedikleri bir harmana toplanırlar; harmanın ortasında "masalama" adı verilen ve 2-3 metre uzunluğunda bir ağacın üstüne iliştirilmiş ve içi çıra ile doldurulmuş bir saçtan ibaret olan meş'aleyi dikerler. Burada "sinsin" denilen bir oyun oynarlar. Perşembe günü düğünün sonudur. Zengin olan düğün sahipleri düğünün neçeli geçmesi için pelhivan güreşleri tertip ederler. Güreş büyük bir harman ortasında yapılır; harman etrafında misafirler için yastık şilte serilir.

Lâdik (Samsun) da düğüne Pazartesi akşamlından itibaren başlanır. Üç gün üç gece sürer. Pazartesi günü erkek tarafı kız evinden çeyiz almağa gider. Bu işten sonra o geceden itibaren düğün başlar; kadın şarkıcılar türküler söyler ve çalgıcular çalgı çalarlar; bu çalgılar ud, keman, def, mızık ve darbuka'dır. Şimdiki düğünlerde (1936 larda) darbuka görülmemektedir. Bu arada genç kızlar ve yeni gelin-

* Fincan oyunu

** Eski oda oyunlarından

ler oynatılır. Mahalli halk türküleri okunur: "konyalı", "çiftetelli" ve zeybek oyunları oynanır. Salı gecesine, "ortak gecesi" denir. Bu gece bütün davetliler, kızlar ve gelinler mahalli giyimlerini giyerler. "Uç etek" Peşli entari sırmalı topkenler giyilir. Başlara "tepedik" denen mahmudiye ve gazî altunları dizilmiş altundan bir top koyarlar. Oyun ve çalgılara önem verilir. Herkes ve gelin maharetini bu gece gösterir. Oyunlar gece yarısına kadar devam eder.

Çarşamba günü akşamı, erkek evi kız evinde toplanır. Gelin, düğünün son gecesi olan bu gecede ortaya çıkarılır. Oğlan evinden kimse gelmeden evvel gelmiş olan gelini ellerinde mumlarla ortaya getirirler. Gelin kaynananın ve diğer büyüüklerin ellerini öptükten sonra, oturtulur.

Şhinkarahisar (Giresun) (15) köylerinde düğün çoğunlukla, Pazartesi hariç, öğleden sonra başlar ve cuma günü akşamı biter. Cuma günü başlayıp pazartesi biten düğünlere de rastlanır. Burada düğünde, davul, zurna, def, kemence çalınır. Her iki tarafın davetlileri kadın ve erkek olarak ayrı ayrı yerlerde toplanır. Yazın erkekler bir meydana toplanır. Ve meydan ortasına da odun yakılır. Burada mahalli ve milli oyunlar oynanır.

Sinop ve çevresindeki köylerde, düğüne çoğunlukla çarşamba günü başlanır. Fakat bir gece evvel oğlan evinde düğün üncesi bir cümbüş yapılır. Bazan bu ahenk devam ederken diğer taraftan evin önünde güreç yapılır, bu güreçlere "kelle güreşi" denir.

Çarşamba günü erkenden davul zurna çalmağa başlar. Düğün sahibinin hâli vakti iyi ise, çoğunlukla davul zurna çifttir. Çarşamba günü başlayan Cuma günü biten düğünün idaresini "sağdıç" üzerine alır. Çarşamba günü civar köylere yeni elbiselerini giymiş olarak gelen kadın, erkek ve çocukları köyün çoğu evleri tarafından misafir edilirler. Düğün sahibi köyün ileri gelenlerinden ise fakirlerden kul kul faydalanmayı unutmaz. Çoğunlukla bunların evleri misafihane vazifesini görür ve yine bunlar, düğünün hemen hemen bütün işlerini görürler. Düğüne gelenlere, özellikle civar köylerden gelen misafirlere güveği evi tarafından yemek çıkarılır. Düğüne toplu halde veya teker teker gelen misafir erkekler köye 15 dakikalık mesafeden silah sımağa başlarlar. Silahı duyan sağdıç, davul ve zurnayı gelen misafirleri karşılamak için yollar, davulcular, misafirlerin önüne ge-

lince derhal bir hava çalarlar: bu hoş geldiniz demektir. Böylece eğlenilerek düğün evine gelinir. Bazı köylerde erkeklerin gündüz düğüne gelmeleri ayıp sayılır. Gece yarısı gelen misafirler daha çok ağırlandık imtiyazına sahiptirler.

Düğün sahibinin durumu iyi ise güreş çarşamba günü kuşluk zamanı tekrarlanır. Buna köy delikanlılarından başka civardan gelen ünlü pehlivanlar da katılırlar. Bazan güreşe 10 yaşındaki çocuklardan başlayarak git gide büyük yaşlardakilere kadar sıra ile devam edilir. Güreş'de baş'a bir keçi koyun veya oğlak nadiren de dana, "orta" ya baş ve desteye ve deate altında ikişer arşın* alaca (basma) verilir. Pehlivanların hasmaları meydanın göz alıcı yerine asılır. Güreş yapmak şarttır. Güreşler, genel olarak yağsız yapılır. Çocuklar arasındaki güreşlerde, "baş" kazanana bir avuç üzümle leblebi verilir.

Safranbolu'da düğün pazartesi başlar. Bu gece önemli bir merasim yoktur. Salı gecesine "sağdıç" gecesi denir. Bu gece oyunlar oynanır, "helosa" yapılır. Helosa, sağdıç ve kaynanayı altı okka yapmaktır; iki kişi ellerini birbirine bağlayarak üstüne oturtukları kaynana ve sağdıçı iki tarafa sallar, türkü söyler ve bahşış alırlar. Safranbolu'da özelliği olan bir seremoni de "sini çevirmesi" dir. Bu çarşamba gecesi gelinin başı üstünde mum yakma seremonisidir. Bunda geniş bir tepsi üstünde çeşitli renkte mumların yakılarak tepsinin gelinin başı üzerinde iki kişi tarafından ilâhiler söylenerek döndürülmesidir. Mumlar seyirciler tarafından kapılırlar ve uğur işareti olarak saklanır.

Samsun'da, (12) düğün cumartesinden başlar ve bir hafta sürer, Perşembe günü kızın sandık çeyizi gider.

Çorum'da düğün, düğün sahibinin seremoniden 10 gün evvel köy erkeklerine yedireceği bir akşam yemeği ile başlar, Yemekten sonra düğün sahibi "kiziri" yani köy kâhyasının vekili vasıtası ile köy delikanlılarına ertesi gün oduna gidileceğini bildirir. Ertesi günü sabahı, köy delikanlıları birbirinden ayrı olarak odun kesmek üzere merkeplerle dağın yolunu tutarlar. Kesilecek odunun miktarı, göreneğe göre tâyin edilmiştir. İlk defa odun kesip köye dönen delikanlı düğün sahibinden bahşış alır. Bundan sonra davulcu diğerlerini karşılamak üzere yola çıkar ve onlarla döner. Aynı günde dört-beş köy delikanlısı üzerinde bayrak bulunan kağniya yukledikleri, buğday ile değirmene giderler. Ve o gece buğdayları öğütüp ertesi sabah

* 68. cm. ilk edis. bir sazınlak ölçümüdür.

dönerler. Kağıt köye yaklaşırken, davule karşı gider ve un düğün sakinlerinin evine indirilir. Şimdi ekmeğin yapılmasına sıra gelmiştir. Odun ve unun geldiğinin ertesi günü köy kadınları düğün evine davet olunur. Kadınlar ellerinde murlar olduğu halde başlarındaki kadın hocanın okuduğu ilâhî'ye katılarak değirmenden gelmiş olanın çuvalının ağzını açmağa başlarlar. Bir kadın elek ile un eler, diğer kadınlar da elek içine malî durumlarına göre para atarlar ki bu paralar eleyici kadındır. Bu unu çoğunlukla, düğün sahibinin köyde muhtaçlar arasından seçtiği bir kadın eler. Aynı kadın elemeden sonra, unu fasılalarla yoğurur. Diğer beş-altı köy kadını da, iki-üç gün süre ile, mütemadiyen yufka açıp tandırda* pişirirler ve bu yufkalar bir evde üst üste sütun halinde yığılır.

Ekmeğin yapıldıktan sonra düğün evinde hazırlanan şekerler küçük paketler halinde, pazartesi günü komşu köylerin kâhyalarına** gönderilir: şekerler dâvet yerine geçer. Çünkü şeker alan köy kâhyası, komşu köylere düğün haberini aldığı ve köylünün buna dâvetli olduğunu bildirir.

Salı günü düğün evi sakin geçer. Çarşamba günü keşkek pişirme günüdür: o günü sabahı 3-5 köy delikanlısı davul zurna ile birlikte düğün evine gelirler, ambardan aldıkları buğdayı, urtlarında çuval-larla köy "soku"*** suna götürürler. Bu sırada, bir gün evvel davet edilmiş olan köy kadınları düğün pilâvı için, pirinç ayıklarlar. Soku'daki buğday, delikanlılar tarafından davulcumun temposuna uyularak tokmaklarla döğülür. Döğülmüş buğday, kepeği alınmak üzere biraz ilerdeki çeşmeye taşınır. Biraz ötede erkek ahçılar kazmış oldukları çukurlara "keşkek" pişecek kazanları oturturlar. Çeşmede bir kadın tarafından kepeği yıkanmış olan buğday kazanlara bölünür. Üzerine et, doğan, biber, tuz ve su konarak pişmeğe bırakılır.

Safranbolu köylerinde (25) düğün söz kesimini tâkip eden haftanın ilk perşembe günü başlar. Düğünler sekiz gün ve gece devam eder. Perşembe günü iki davulcu, iki zurnaçı, iki kemancı, iki keçekçi oğlan evinin kapısına gelir. Çalgıcılar çalar, çalgıcılara bahşiş verilir. Cuma, cumartesi ve pazar günleri aynı ahenk devam eder. Eflâni****

* Evvelce bütün köylerde, bu gün bir kadın köylerde gusulan bir ocağın çepeli.

** Köy kâhyası.

*** Soku, içinde buğday döğülen vanaçak bir "ay okuk"tur.

**** Pazartesi günü

günü gecesi, oğlan evinde yapılan helvaya para basılır ve biriken paralar düğüne sarf edilir. O gece oyunlar tertip edilir, bulmacalar açılır ve çengi köçekler sabaha kadar devam eder.

Gelin Hamamı ve Kına:

Bolu'da (6) Pazartesi gelin hamamı olur. Erkek tarafı kız evine kokulu sabun gönderir. Eğer kız tarafı hamam açması yaparsa, erkek tarafı masrafı karşılamak için para göndermek zorundadır. Gelin hamamında erkek ve kız taraflarının akraba ve komşuları bulunur. Gelin yıkandıktan sonra şadırvanın yanına getirilir. Dümbelek ve teflerle birlikte herkes bir ağzadan, "hoş geldin, safa geldin kademler getirdin, yeşiller giydin." diyerek gelini şadırvan etrafında üç defa dolaştırırlar. Güveği anası, gelinin başından para saçar ve gelini de bütün davetlilerin ellerini öper. Gelin hamamı bazan "ılca'da" yapılır. Büyük veya küçük ılca bir gün için kiralanır. O gün oraya davetlilerden başkası giremez. Genç kızlar "mâni" kadınlar da "türkü" söylerler. Dümbelek ve def ile birlikte gelini iç havuz etrafında üç defa dolaştırırlar.

Lâdik (Samsun'da) da kız Çarşamba günü hamama götürülür. Bir çok kimse davet edilir. Davetlilere sabun dağıtılır. Gelini yıkarken köylüler hep birlikte şarkı ve türkü söylerler.

Giresun'da, beş gün devam eden düğünün ilk günü gelin hamamı yapılır. Aynı şekilde hamamda mükemmel bir düğün kuru-
lur. Farklı oyunlar oynanır ve müniler söylenir.

Samsun'da gelin hamamı Cumartesi günü yapılır.

Trabzon'da kız evinde düğün reimen salı günü başlar. Bugün gelin hamamı günüdür. Burada, gelin yıkandıktan sonra "baş çatma" seremonisi yapılır. Baş çatması sırasında gelin alçak bir, iskemleye oturtulur. Gelini hamamda yıkayan usta kadın, gelin başına tekrar tekrar su dökerek saçlarını tarar ve düzeltir; bu sırada hep bir ağızdan ilâhiler söylenir. ilâhilerin sonunda hamamda bulunanların hepsi "Allah hayırlı etsin" derler ve gelinin başı sarılır. Sonra hamama girişte olduğu gibi çıkışta da "Şadırvan" etrafında halka olunarak ilâhiler söylenerek üç defa döndürülür. Ve sonra gelin

giydirilir. Gelini yıkayan kadına bahşiş olarak para ile çember⁹ verilir.

Çorum'da (17) Çarşamba günü öğle üzeri güveyi tarafı, bir davulcuyu kız evine yollar. Davulcu dışarda çalarken içerde gelin ve diğer kadınlar giyinirler ve davulcunun önünde yola koyulurlar. Kadınların hepsi beyaz çarşaf giymiştir, ayaklarında da kırmızı papuç vardır. Gelinin bu alay içinde ayırt edilmesi için üzerine bir pullu "kıvrak" örtülmüştür. Alayın önüne köyce taminan ve birazda erkekçe davranışları olan bir kadın geçer. Gelin alayın ortasındadır ve alay çok ağır yürür. Bu zaman bütün kadınların elleri göğüsleri üzerinde kenetlenmiştir. Böylece hamam veya "yunak" a varılır. Burada gelini iki kadın yıkar, diğerleri beklerler. Yıkama işi bittikten sonra aynı alay aynı şekilde ve bu sefer köy sokaklarından dolayarak eve dönerler. Evde geniş bir odaya girerler. Davulcu oda dışında "halay" havası çalar. Kadınlar da içeride, aralarına gelini katarak halay çekerler. Bundan sonra, gelin ve diğerleri davulcuya bahşiş verirler ve o gece toplanmak üzere dağılırlar.

Gümüşhane'de (18) gelin hamama götürülür ve üslûhlerle yıkanır. Oğlan da aynı şekilde arkadaşları tarafından bir gün önce hamama götürülür.

Safranbolu'da (24) yani kasabada Çarşamba günü kız ve oğlan tarafı hamama giderler. Kızı türkü ile göbek taşında yıkarlar. Hamam dönüşü kızı evin bir odasına kaparlar. Kızı yanık türkülerle ağlatmak zevk mesnevidir. Bu gecede "Kına gecesi" veya "Kız gecesi" denir.

Safranbolu köylerinde ise Perşembe günü seymen ve düğünçüler alayı gelini almaya gelmeden evvel konu konuşu hamama davet edilir.

Harput'da (19) "kına hamamı" adı verilen bir özel hamam merasimi, ehizin ertesi günü yapılır. O gün kız evi tarafından, hariçten tek bir müşteri alınmamak suretiyle, öğleden akşama kadar "kabal"¹⁰ ediliirdi. Bunu zenginler yapabiliirdi. Orta halli ve fakir alleler, misafirlerini herhangi bir hamama halk içine davet ederlerdi. Oğlan ve kız evlerinin davetlileri belli bir saatte hamama gi-

⁹ Çevre

¹⁰ Kabal: mestinde kabellenme anlamında ve Harput bahçesi kullandığı bir kelimedir.

derler ve bunlar tef ve türkülerle karşılanırlardı. Misafirler yerlerini aldıktan sonra evvelâ şerbet ikram edilir. Ve sonra da yıkanmaları için her misafirin elindeki "kıldan"^{*} (bakırdan, kalaylı ve kapağı kubbeli, koni biçiminde ve alt kısmı süzgeçli bir araçtır) içine birer kalıp sabun konur. O sırada hamama gelmiş olan gelin kız da tef çalarak türkü ile karşılanır. Gelin yerine oturur; sonra havlularını alıp natırların kollarında iç hamama doğru yönelince misafirler de onu arkasından takip ederler. Çalınan tef ve söylenen türkülerle iç hamama girilir. Gelin ve tefçiler göbek taşına etrafında yerlerini alınca gençler de oynamaya başlarlar. Gelin, gülüp söylemeler arasında natırlar tarafından koltuklanarak "ısı kürü" ("halvet) ne götürülüp natırlar tarafından yıkayıp göbek taşına oturtulur. Bundan sonra, evvelce hazırlanmış olan "kına tabağı" ortaya getirilir ve gelinin ellerine kına konur. Bu sırada tefçiler maniler söylerler. Mâniler esas itibariyle gelin kızı öven ve ağlamasını isteyen sözlerden ibarettir. Bu sırada gelin kızın başına dâvetliler para serperler. Böylece merasim biter.

Şehinkarahisar (15) köylerinde gelinin her iki avucuna ezilmiş olan kınadan bir miktar konup kapatılır ve tülbent ile sarılır. Baş parmağı ile şahadet parmağı arasına yakılmış birer mum tutturulur. Kınada bulunan gelinlik kızlar da birer mum yakarak törene iştirak ederler ve gelini aralarına alarak horon^{**} tepeler; oğlan evinden gelen çerez yerir; kına yakılırken türküler söylenir.

Trabzon'da (4) kına gecesi gelin hamamını takip eden Çarşamba günü akşamıdır. Bu gece gelin elini kına koyma seremonisi yapılır. Bu kınayı yakmak için özel bir kınacı getirilir. Gelin ortaya getirilip kınası konurken tıpkı hamam baş çarpmasındaki gibi ilâhiler söylenir; sonra çalgılar ortaya gelir ve sabaha kadar bu çalgılarla mahallî türküler söylenip yerli oyunlar oynanır. Kına gecesi sona erdiğinde davetler "Hıyama" adında bir türkü çekerler. Kına gecesinde de bu özellik kınayı her hangi bir kadının yakamamasıdır. Ancak, başından tek nikâh geçmiş, akrabasından bir hanım gelinin kınasını yakacaktır; bazan gelinin sağdiesi de bu şartlara sahip ise yapabilir. Konacak kınanın şeklini çok defa, oğlan anası tayin eder.

* İçine sabun, tef ve hamam kasesi gibi temizlik maddeleri konan kalb.

** Topluca oynanan oyun

Köylerde yakılan kınaların, biri "Sivama" diğeri "Yüksük" olmak üzere iki çeşidi vardır. Sivamada bir ele bilek oynatılana kadar kına konulur; yüksük'de ise yalnız parmakların ucu birinci veya ikinci dizisine kadar kınalanır. Bu gece, bazı yerlerde gelinin evinde kına konurken, diğer tarafta güveğiye de kına yakılır. Güveğinin kenarı yalnız sağ elin serçe parmağına konur.

Samun'da (12) Perşembe günü, kız tarafının hazırladığı halıçeye evvelâ kız tarafı toplanır. Oğlan tarafı bu gece bütün davetlilerine ince balmumu dağıttuktan sonra önlüklerinde meşaleler ve bütün mumlar yanmış olarak çalgıcılarla birlikte havaj fişekler atarak kız evine gelirler. Bu gecede çeşitli oyunlar oynanır: usta kadın gelinin süslü mumunu kendi elinde tutarak herkesi oyuna kaldırır; yine aynı kadın elinde kına tası ve sargı olduğu halde elini vermek istemiyen gelinin elini zorla çeker ve oğlan evi tarafından verilen ve sonradan güveği evinin kesesinin dibine bereket parası olarak dikilen parayı kızın avucuna hasar ve üzerine kına koyarak bağlar. Bundan sonra gelin ortada otururken davetliler dağılır, yalnız oğlan ve kız tarafından otuz kırk kadar kız kalır. Bunlar gelini içeriye götürürler ve "Çengi" yi ortasına alarak eğlenmeye başlarlar. Bir zaman sonra gelini de ortalarına alırlar. Bu sırada bir nikâhlı kadının bir eline ve ayağına ve bir kızın da bir eline ve bir ayağına ve her ikisinin de başına kına yakar. Başından iki nikâhı geçmiş kadın bu meclise giremez. Kına yakılırken kızlar türkü söylerler. Kınadan sonra oğlan tarafının ağır-bek ile birlikte gönderdiği vemişler sinilerde getirilir. Eğlence sabaha kadar sürer. Seher vakti herkes birden "seher vakü" türküsünü söyler ve dağılırlar. Bu eğlencede uyuyanın yüzünü ceza olarak karalarlar.

Bartın'da (26) çarşamba günü yakılan kına gecesinde gelinin avucuna konan kına'ların içine gümüş ve altın para da konur; paraların çokluğu geline verilen önemi ve sevgiyi gösterir.

Gece (20) de kına vurma seremonisi Çarşamba günü yahut gecesi kız evinde yapılır. Bu günün sabahı kız arkadaşları ile birlikte çamaşır yıkamağa gider; dere, pınar başlarında türküler söylenir (eğer başka bir köye gidecekse arkadaşlarına vedâ eder). Çamaşır yıkadıktan sonra, kız tarafı komşularını "Pala örtmesi" ne buyurun davet eder. Kız giyinip süslenir; bir tarafına yeni gelin, diğer tarafına da genç bir kız geçerek iki rek'ât namaz kılarlar ve sonra

misafir odasına giderler. Gelinin elinde "saduq" denilen beyaz bir örtme vardır; örtmeyi üç defa odada yanyana oturmuş kızların üstüne örter; onlar da her defasında örtmeyi uçarlar. Bundan sonra örtme gelin olacak kızın heline dolanır ve kızlar hep birden şarkılar söyliyerek gelin etrafında dönerler. Bu "pala örtme" töreni Ş. A. Koçak'a göre, daha çok genç kıza yeni gireceği evlilik hayatında gereken bilgileri vermek ve ana, baba ve büyüklere öğütlerini son defa dilemesi için tertip edilmiş gibidir. Kız evi öğleden sonra oğlan evinin yolladığı helvaları dağıtmak suretiyle istediklerini "kına vurma" ya davet eder. Oğlan evi de ayrıca istediklerini bu seremoniye davet eder. Akşam yemeğinden sonra oğlan evinde toplanıp kız evine gidilir, oğlan evinin gönderdiği çerezler yenir ve misafirler dağılır. Yalnız, kızın arkadaşları, akrabaları ve yakın komşuları gitmezler ve oğlan evinin gönderdiği "kınayı" bir tasda ezerler. Gelin yüzü kibleye gelmek üzere bir sandalyeye oturtulur ve ellerine kına konur. Bu sırada gelinin etrafında dönerek türku ve mâniler söylenir. Kız evinin getirdiği çalgıcı kadın, her oynayanın haline göre türküler söyliyerek sıra ile herkesi oynatır. Bu arada genç erkek anneleri kız beğenirler. Nişanlı kızların kayın valideleri müstakbel gelinleri oynarken başlarından para saçarlar. Bu gecede okunan türküler ve mâniler çoktur⁴.

Bolu'da (26) Çarşamba günü akşamı kız evinde kına gecesi eğlence ile yapılır; yemişler yenir. Herkes dağılır; hisım akraba kalır; "kına ezme" merasimi başlar. Kınayı bir hamam tasında ezerler; bir tas da kepek getirirler; gelini kibleye karşı oturturlar; sağ tarafına bir kız, sol tarafına taze bir gelini oturturlar; geline kına yakarlar. Hep bir ağızdan mâniler söylerler. gece yarısı ilâhilerle tepsiiler içinde çerez çıkarırlar. Bunları erkek evi evelden kız evine yollar. Gelin bir sandalyede gümüş veya altın renkte tellerle süslenmiş duvak altında oturur, evvelce gelinin yüzüne ay yıldız şeklinde "telli varak" yapıp yapıştırırlardı; bu vazifeyi ayrı bir kadın görürdü; buna "yazma" denilir. (T. D., Hâmit Koşay, sah. 153)

Giresun'da (11) Çarşamba gündü oğlan evinden kıza giydirmek için bir sandık elbise getirilir. Gelin kıza tel duvak takılır,

⁴ Bu hususta ayrıntılı bilgiyi Ükü dergüsünde Hayreddin Yalçın'ın yazdığı makalede bulmak mümkündür.

heyaz bir entari giydirilir ve sabaha kadar eğlenilir. Bu kına gecesinde bir görenek uygulanır. (Bu ayuen Çorum'da da görülür). Buna "bahşış verme göreneği" denir. Elinde tef çalan bir kadın ortaya çıkıp hem çalar ve hemde bahşış verenlerin adlarını çağırır. İlk defa bahşış veren, kız anasıdır. Bu vermiyerek olursa şu beyiti söylerler:

Anan gelmeyince
Bahşışı vermeyince
Kız vermez elini kınaya,

Kız anasından sonra, yakın akrabalar ve komşular tef çalan kadının elindeki kabı beşibirlik, onluk altınlar ve beşlik liralarla doldururlar. Bu gece gelinin parmaklarına kına koyarlar; bundan genç kızlar, yürüme ve çifle telli oynarlar. Gelini ağılatıncaya kadar dertli mániler söylerler, çalgı türkü ve şarkılarla sabahu beklerler. Sabaha karşı oğlan evinden çalgılı bir kafile kız evine baskın yapar ve iki taraf eğlenir.

Gümüşhane'de (18) kına gecesi, kız hamama götürülmeden evvel yapılır.

Safranholu köylerinde (25) salı günü sabahı oğlan evinden kadınlar kız evine baş kınası yakmak için oyuncu takımı ile giderler. Kına yakılırken topluluk derin bir sükûnet içinde dini ilâhileri dinler, baş kına yakılınca oğlan evinden gelen kafile yine davulcularla birlikte köylerine dönerler. Oğlan evinde salı günü akşama kadar çalgıcılar çalar; oğlan evi gençleri de bu ahenk arasında dibekde buğday döverler, bu nedenle bu seremoniye "dibek dövme günü" denir. Köy delikanlıları o gün oğlan evine dağlarca birer yük odun, komşu kadınlar un getirirler. Düğün bugünden itibaren oğlan evinin değil köyün düğünü olur. Dibek günü bir taraftan buğday dövülürken diğer taraftan korucular (köy bekçisi, divan kâhyası) ile civar divanları (köy: her oba bir divan teşkil eder) düğüne davet ederler. Divan kâhyalarına, mektep önünde düğün olan köyün adı ile düğün sahibinin lakabını bağırtırlar. Özel olarak davet edilmeleri gerekenlere de köy korucusu ile birer teskere (yazı) gönderilir. Salı günü akşamı, düğüne davetli olan köylüler silah ata ata düğün olan köye gelirler. Zurnacılar, davulcular köçekler, düğün sahibi olan köyün delikanlıları misafirleri karşırlar. Davetli her köy için ayrı ayrı konak hazırlanır. Davetlilerin düğün evine getirdikleri he-

diyeler arasında öküz, manda, koç v.s. bulunur. Süslü çakanlar içinde sandıklı altınlarla beşibiyerde bulunur. Bu suretle sekiz gün süren düğün masrafı tamamen kapatıldıktan başka güveği'ye de yine bir ev eşyası kalmış olur. Salı günü akşamı misafirler oğlan evi tarafından ayrı ayrı ağırlanır, gece yatıdan sonra gençlerin eğlenmeleri başlar ve sabaha kadar devam eder. Çarşamba günü köyün en büyük harmanında güreş kurulur. Burada ağalar yukarı, küçükler ağalardan aşağı ve delikanlılarda kendilerine tahsis edilen yere otururlar. İhtiyarlar gençlerin eğlenmelerini iyi karşılar ve Pehlivanların ırtını okşarlar. Her köyün en ileri gelen ağası kendi köyünün pehlivanlarının yanına gider ve dülediği köyün pehlivanı ile güreş tutturur.*

Çarşamba akşamı güveğin sâğdıcı ve misafir köylülerle birlikte çıra ve meçalelerle gittiği yatı namazından** dönüşünde köyün hanırlısı, güveğin eline kına yakar. O akşam kınadan sonra, güveği erken yatırılır. Kızın köyünde de kızın eline ve ayağına kına yakılır. Bu seremonide oğlan evi kadınları ile kız evi kadınları bulunurlar., Kız kına yakılırken yapmacıklı ağlar: kına günü kadınlar bir ağızdan mâni ve türküler söylerler.

Gelin Alma töreni ve Ritler

Gelin (Göçürme):

Bolu'da gelin (6) Perşembe günü alay ile erkek evine götürülür. Erkek evinden arabalarla (Fayton ve yaylı arabalar) gelen davetliler kız evinde ağırlanır. Bu sırada hazırlanmış olan gelin ortaya çıkar. Eğer gelinin erkek kardeşi varsa, gelinin beline gümüş kemer takar ve sonra para saçar. Erkek kardeş yoksa bu iş babasının vazifesidir. Gelin arabaya binmeden evvel anasının, babasının, kardeş ve diğer yakınlarının ellerini öper. Arabada gelinin yanına kayınvalde veya görümce oturur. Gelin arabası önde ve davetli arabaları arkada olmak üzere gelin alayı kız evinden hareket eder. Bu alaya, evlenen kız ve erkeğin erkek akrabaları, erkek kardeşleri ve komşu delikanlılar atlarla katılırlar. Kız babasıda atla bu alaya katılır. Gelin alayı güveği evine gelince, kız arabadan indirilir ve odasına çıkarılır. O gün boyunca bütün komşular geline bakmağa gelirler. O günün akşamı da oğlan tarafı kendi hısmlarının da katıldığı bir yemek verir. Gelin alayı güveği evine gelirken atlılar bir meydana civit oynarlar. (26)

* Fazla bilgi için bak: H.B.H. sayı 13, 14, 16, 17, 18, 19, 1930

** Güvey yatmaya, ihtiyarlar önde kendin alayın ortasında alarak gider.

Havza (5) köylerinde gelin alma merasimi için bütün köy halkı atlı ve yaya bir topluluk halinde ve önde çalgılarla birlikte gelin evine varır. Eğer gelin civar köylerden birinden gelecek ise bu alay oraya kadar yurur. Kadınlar gelin evine alınır: erkekler münasip odalara yerleştirilirler ve bir süre istirahatten sonra gelin oto veya arabaya bindirilerek güveğin evine getirilir. Gelin atan veya arabadan inerken bir tabak dolusu leblebi ve kuru üzüm başından aşağı serpilir. Gelin odasında bir köşede ayakta bekletilir.

Bartın'da (26) gelin alma gününe "Hak Alma", günü "gelin göçürme" günü demir. Bu sabah erkenden gelinin yüzü gözü yazılı süslenir), tellenir, pullanır ve bir köşeye oturtulur. Oğlan evi, bugün 10-15 araba hazırlayıp toplanarak akrabalarla birlikte kız evine giderler. Duğun alayı gelmeden evvel, kız evinde geline ev halkının elleri öptürülür. Arabalar kapıya yanaşp bir kaç kişi arabadan atlayıp iki tarafa "Gümüç paralar" serpererek gelini inclirmek için yukarı çıkarlar. Bu sırada evde bir bağrıç kopar: gelin bir tarafta diğer akrabalar (hısumlar) ve kız anası bir tarafta ağlaşırlar.

Sinop ve çevresindeki köylerde(1) önce kız evi oğlan evinden davul, zurna ve köçek ister. Bu isteyiş törene başlamak için bir işarettir. Ölgüleden evvel oğlan evi önünde iki kağız hazırlanır: biri gelinin binmesine diğeri de gelinin çeyizini koymaya mahsustur. Gelinin bineceği kağız ve koşulacak manda veya öküzler süslenir. Bu kağıza köyün unlu mandalarından bir çift koşulur. Bunların boy-nuzları yağlanır, başlarına hemen hemen bir hatman ağırlığında ve sırf mavi boncuktan yapılmı geniş vular geçirilir ve ahnlanna birer küçük ayna asılır. Kağızın dört ucuna çakılan çatal kazıklar etrafına içindekilerin görünmemesi için kalın büyük kilimler gerilir. Gelin alma töreninde hem kız ve hem erkek tarafından bir kaç erkek, muhafız olarak bulunur. Oğlan evinde toplanmış olan halk adara, kağızlara binerek kız evine hareket ederler. Alayın önünde davul, zurna ve köçek bulunur. Gelin alma alayı yolda giderken özellikle gençler tarafından zaman zaman silâh atılır, köçek ile birlikte oynarlar. Alay kız evi önüne gelince kayınpeder davul ile oynatılır: bu Adeta zorunlu gibidir. Kaynana da evde kadınlar tarafından oynatılır: topluluk kız evinde bir saat dinlenir; bu zaman gelin hazırlanır. İkindiye yakın bir zamanda gelin evden alınıp kağız veya manda bindirilir. Gelin evden çıkarken başına şeker saçılır: annesi

kızının arkasından ağıtlanır. Gelin'e kağnyıya bindirilmezdten evvel annesi ve babası tarafından "yularlık" adını verdikleri bir inek veya malak verilir: bu, kağnyının arkasına bağlanır ve alay ile birlikte güveğinin evine götürülür. Gelinin çeyizi de ayrıca hazırlanmış ikinci bir kağnyıya konur. Gelin kağnyıya bindirileceği vakit evin kapısı ile araba arasındaki saha iki taraftan büyük kilimlerle kapatılır ve gelin bu kapanmış olan sahadan arabaya bindirilir. Kız evi tarafından kağnyı mandalarının boynuzlarına "mahrama" denilen adi pamuktan yapılmış birer bez parçası takılır. Alay ikindiye doğru oğlan evine varır. Gelin eğer ata bindirilmiş ise, sağdıç atın başını, oğlan kardeş veya amcası gelinin kolunu tutarlar. Kayınpeder'de atın önünde veya yanında gider. Alay oğlan evi önüne gelince gelin atın veya kağnyıdan hemen inmez. "özengilik" ister. Geline "özengilik" olarak ya meyva veren bir ağaç veya güveğin mali durumu müsait ise bir kaç koyun veyahutta bir inek verilmesi usuldendir. Aynı zamanda gelinin başından ya buğday veya şeker saçılır. Bazen verilen ineğin yarısı "Özengilik" yarısı da "başlık" sayılır. Gelin arabadan inince eline su dolu kerhele (kova) veya küçük bir toprak testi verilir.

Gelin bu suyu, ya kömüplerin üstüne veya atın başından aşağı döker ve testiyi yere atarak kırar*. Bundan sonra, kayına gelinin sırtına biner ve gelin böylece bir kaç metre yürür. Oğlan evi önünde geçen bu seremoniden sonra dört kişi gelini yere ayak basmadan eve çıkarır ve gelin, odasına oturtulur: gelin odaya girdiğinde eline bir miktar buğday verilir; o da bunları hareket olsun inanca ile odanın her tarafına saçar. Bu sırada kayınbaba, dışarda bir kere daha oynatılır. Ayrıca horoz yapıp yaptırılır: bu yapış 8-10 kadar çocuğun sür'atle koşmak yarışdır ve ödül kız babası tarafından verilen bir horozdur.

Trabzon (4) da Perşembe günü gelin hazırlanır. Öğleden sonra, güveği tarafından gelin alıcaları gelir. Eskiden bunlar, fayton (Landon) ile veya yaya olarak gelirlerdi: şimdi otomobil ile gelmektedirler. Şayet, gelin yürüyerek götürülecekse onun koluna girilerek ağır ağır yürütülür. Gelin ile birlikte güveği evine yakın akrabaları ve yakın tanıdıkları giderler. Gelini götürten alaya, "gelin aheri" denir. Gelin otomobil ile götürülürse, onun bindiği otomobile 1-2 m kadar ipekli

* Edirne-ihtıracı köyü olan Çamcı'da bu su gelin değil, bir başkası tarafından ve gelin oğlan evine girerken bir ağaç üzerinden atılmak gelinde yapılır.

kumaş bağlanır. Gelin oğlan evine gelince otomobilden indirilir; kapıdan güveği karşılar ve ilk defa güveği gelinin elini sıkar ve "hoş geldin" der. Bundan sonra "koltuk merasimi" başlar. Bu merasim ilgiye değer bir saftır. Eskiden söz konusu bu göreneğin mevcut olmadığı ve son (20-25 yıldanberi bunun uygulandığı bilinir*.

Koltuk seremonisi gelin ile güveğin ilk karşılaştığı sokak kapısında güveğin, gelinin koluna girmesi ile başlar. Kapıdan kol kola olarak gelin odasına kadar çıkarlar, bu sırada, sokak kapısından yukarı çıkana kadar, güveğin kardeşi, anası ve kız kardeşleri tarafından gelinin üzerine çok ufak bronz para ve serpantin serpilir. Gelin yukarı çıkınca çarşaf veya mantosu çıkarılır ve kendisi bir köşeye oturtulur. Güveği bir kahve içinceye kadar gelin yanında oturur ve geline bir kupe, bir yüzük takar. Ondan sonra, akşama gelmek üzere vedâ eder.

Samsun (12) da, perşembe günü öğleden sonra, dört köşesinde dört direk ve kırmızı bezden yapılmış, 15-20 kişinin sığabileceği bir eibinliğe (tahterevan) gelin ve her iki taraf dâvetlilerinden bir kısım kadınlar binerler: dört direkten dört erkek tutar, en önde çalgıcılar arkasında oğlan tarafının dâvetlisi erkekler ve bunların arkasında sağdıçlar ve en arkada da kız ve erkek çocuklar olduğu halde oğlan evine gidilir. Sokak kapısının eşiğinde gelinin kuzu gibi mazlum olması için posteki serilir, gelinin koltuğuna bir utubaf, ekmek ve bir de ayna verilir, önünden de birisi su döker, gelin içeri girer ve yuzu yine köşeye dönük olarak oturur. Oğlan evi tarafından akşam yemeğine dâvet edilenciler dışında kalanlar dağılır.

Çorum'da (17) düğünce adı ile gelen iki atlı kadından başka, üzerinde sağdıç bulunan bir atla, gelini götüreceği başka bir at daha vardır. Gelin ata binmeden evvel gelmiş olan bu iki kadının yardımı ile babaşandan başhıyarak orada bulunanların elini öper. Babası veya erkek kardeşi geline kuşağını sarar ve ona el öpme mukabili bir miktar harçlık verirler. Bu ara başlarında davul ve zurna bulunan düğün alayı da gelin evinin önüne gelmiştir. Gelin usul icabı biraz ağladıktan sonra ata bindirilir. Atın boğazına ve kulağına kırmızı kordelâ, gelinin sırtına imam ulusu konur ve bağlanır. Alay böylece güveyi evine doğru yola çıkar. Gelin kocası evine yaklaşırken,

* 1944 kayıtlı kayıttan elde edilen bulguya göre, bu ritüel bir toplulukta 1920-1925
binedir bağlanmıştır.

evin damı üzerine çıkmış bir şahıs elinde tuttuğu bir çömleği yere atarak parçalar. Keza diğer bir şahıs bir yumurtayı evin kapısına vurarak kırar. Bu merasimlerin her ikisinde de amaç, gelinin huyunun kırılması ve söz dinler bir ev kadını olmasını sağlamaktır. Kaynata ve kaynana evinin önüne geldiğinde gelini attan indirirler. Ve bir koyun postuna hastırırlar. Eline verdikleri bir kaşık yağı eve girmeden kapının eşiğine ve üzerine sürdürtürler. Bunda evlilikte bereketin temini amacı açıktır. Gelin odasına ilk girdiğinde ilk çocuğunun erkek olması temennisiyle kucagna bir erkek çocuğu verip alırlar. O da bu erkek çocuğuna koynundau çıkaracağı bir keseden hahşiy verir ve bundan sonra gelin yedisinden yetmişine kadar herkesin elini öper.

Safranholu'da (26) perşembe sabahı seymen ve dünüşür alayı gelini almaya gelir. Oğlan evi tarafından gelin almaya giden köy delikanlılarına "Seymen" denir. Seymenler köyün efelerini, yiğitlerini temsil eden bir gruptur. Dinç vücutlu, güzel yüzlü, iyi nişan alan delikanlılar, düğün sahibi olan köyün en ihtiyar ve köyce hürmete lâyık ağası tarafından seçilir. Seymen seçilen delikanlılar çuha şalvar, trablus kuşağı, cepken ve ketenden uzun kollu beyaz gömlek giyerler. Her seymenin yanında bir tabanca doldurucusu bulunur.

Dizli hayındaki seymene "seymen başı" denir. Seymen başı önünde bir değnekci bulunur; buna "değnekci başı" deriz; bu güzel sesli delikanlılar arasından seçilir; önüne köçekler geçer, değnekci başının vazifesi güzel sesi ile mani okumak, baş seymene değneği ile kumanda etmektedir. Değnekci başı nereye işaret ederse her seymen sıra ile ayrı ayrı o tarafa ateş açar; arka seymenin ardında bir köçek, iki davul, bir zurnacı ve bir soytarı bulunur. Soytaşlar başlarına kamıştan uzun bir külâh ve üstlerine pantolon ile ceketlerini ters giyer, şarkılar okur ve taklit yaparlar. Seymen'lerin yürüyüşlerinin özelliği vardır; sağ el dik ve ağır hareketlerle ileriye doğru hareket ettirildiği anda, sol ayak geriden yukarıya doğru muntazam ve ağır bir suretle kıvrılarak kaldırılır; bu esnada sağ ayak üzerinde hafif duraklama ve sallantıdan sonra durulur; sol elde devam edilir. Ve adımlar yürütürken ağır atılır.

Dünüşürlük; dünüşürleri, genel olarak kız evi ile oğlan evinin birinci ve ikinci derecedeki yakın akrabaları teşkil eder; güveyin ve gelinin anneleri birinci derecede "dünüşü" kabul edilir ve bunlara "baş dünüşü" denir. Güvey ve gelinin akrabaları ve köy ağalarının kadınları ikinci derece dünüşürleri teşkil ederler. Dünüşürlük, köyleri

akrabalık yolu ile birbirine bağlayan toplumsal bir kurumdur. Gelin, dönürçülerine hürmetle başlıdır; köylüler dönürçülük'un "omalık" olduğunu ve tez geçmediğini söylerler. Aynı zamanda aileleri birbirine bağladığı gibi, iki köy halkını da birbirlerine bağlar.

Perşembe günü sabah alacakaranlıkta oğlan evinin kadınları için, çarşamba günü hazırlanmış olan harman, kına yakmadan dönen kadınlarla dolmağa başlar. Misafirlerin hepsi harmanda yağa göre yer alıp oturduktan sonra "dönürçü" intihabına başlanır. Baş dönürçü ve vekili evvelâ oğlanın eli, görünce ve kardeş karılarını yanına çağırır. Bu ilk kabile oğlanın yakın akrabasıdır. Sonra, sıra diğer dönürçülerin seçilmesine gelir; dönürçülüğe seçilen kadınlar, dönürçülüğün alâmeti sarıkası olan hususi feraceyi giyerler; feracenin üstüne beyaz patiskadan yağmak ve onun üzerine de üyah ve kalın peçe orterler. Ayaklarına sarı çizme veya kaloş kundura giyerler; genç kızlar yemeni giyerler. Dönürçülerin giyiminden sonra seymenler atlarına binerek kızın köyüne, mâni söyleyerek ve ulâh ata ata giderler. Kız evi ve köy halkı köyün dışındaki çayırıklarda alayları karşılar; köye önden dönürçü alâyi varır. Köyün köçekleri (oynayan genç göçebe çingenciler ki köylüler bunlara kört derler) ve davulcuları dönürçüleri karşılayarak, onları kız evi tarafından kadınlara tahsis edilen harmana götürürler. Seymen alâyları ortalarında güveği, güveğin sağında sağdıç olduğu halde köye ulâh ata ata dahil olur. Köy kapısında değnekçi başı sopasını havaya kaldırır; bu zaman seymenler sıra ile havaya ateş eder, ve gelinin evinin etrafını üç defa ulâh ata ata dolandıktan sonra kız evinin erkeklere ayrılmış olduğu harmana gelirler. Kız evi erkekleri, seymenleri burada karşılarlar, değnekçi başı "tavulun ağalar, oğlan evi geliyor" diye bağırır; kız evi, seymenleri yemekle ağırılar ve sonra seymenler yumurta nişanı'na çıkarlar. Ağalar yumurtayı kurşunla vuran seymene bir koç bağışlamak şartıyla, iddiaya tutuşurlar. Güvey ise, seymenlerin arasındadır; kız evi delikanlıları, güveğin önüne üstü çiçekle süslü bir tepsi baklava getirirler; güveği çiçeğini alır tepsiyi getiren delikanlıya bahşiş verir ve baklavayı seymenlere sunar; bunların en gençleri yerden bir taş alır ve güveğin, dizl üzerine bu taşı koyarlar. Buna "muamma taşı" derler. Güvey dilediği ağayı yanına çağırır, taşın kaç yaşında olduğunu sorar; herkes zekâsının derecesinde sırpette bir nükte yapar, kimisi "rahmet yağınca ıslanır" kimisi "dizden kalkınca kaçar" gibi sözlerle muammayı çözmöğe çalışır.

Hoşa giden sözü söyleyen, güvey'den bahşiş koparır. Bir taraftan seymenler eğlenirken, diğer taraftan nikâh kıyma için, oğlanın vekili, şahitleri ve köy imanı, kız evine gelirler; nikâh sade ve seriz geçer. Dünüşür alayı ise, köyün köçek ve çengileri tarafından karşılanıp kadınlara tahsis edilen harmana götürülür. Harmanda oğlan evi kadınları ve kız evi kadınları karşı karşıya gelmek üzere dizililer; evvelâ kız evi dizini tef alarak bir ağızdan "hoş geldiniz dünüşürler soyunsana gelinimiz giyiniyor, giyinsenize kadın kızlar su istiyor ver-senize, evvel bahar, kalk oyuna kadın dünüşürü" derler ve tefi buarakak hoş geldiniz deyip tekrar türkülerine devam ederek oğlan evine çarpma* ederler. Sonra oğlan evi kadınları tefi alarak,

Aştın dağları, dolanı dolanı
 Dünürlükte süyledim yalanı
 Atının ayağı düntür nokta nakışlı
 Oğlumuzu sorarsan şahin bakışlı
 Biz senden bir kız istiyoruz arzişli
 Mal saydığım gelini almaya geldim
 Gelinim gelin olurta allar bağlanın
 Gelinim gelin olmazsa durmaz ağlarım

Nükteye cevap verirler. Bundan sonra kız evi dünüşürlere kahve ve yemek çıkarır. Alaturka saat 7 sıralarında "gelin gevevirme" merasimi başlar; bu merasime bir an evvel başlanıp gelinlerini alıp köylerine dönmek isteyen erkek tarafı, kız evi dünüşürlerine tef ile çarpma ederler

Terziler geldi odaya kondu
 Entariler dikildi geldi
 Vermemmi kızı dünüşür
 Eyleme bizi
 Kuyumcu geldi odaya kondu
 Başlıklar yüzükler doküldü geldi
 Vermem mi kızı dünüşür
 Eyleme bizi

Oğlan evi çarpma bitince kızın anası oğlan anasının yanına gelir. Ve her iki baş dünüşür buldukları yerde ayağa kalkar. Oğlan evi dünüşürleri de baş dünüşür vekilinin arkasında sıraya dizilirler. Kız evi dünüşürleride oğlan evi dünüşürleri arasına katılırlar ve hepsi birden gelinin bulunduğu eve hareket ederler dünüşürler burada iki davul iki zurna, bir keman ve iki köçek oynatarak karşılanırlar. Dünüşürlerin hepsi evin kapısından girerken oğlan anası davulculara bahşiş verir,

* Uf vurba.

misafirler odalarda yerlerini alınca "gelin geverilme" ve kuşatılma merasimi başlar.

Gelin geverilmesi Oğlan evi dünürleri ile kız evi dünürleri sandan seçilen altı dünür, baş dünür vekilinin rehberliği ile gelin odasına girmeğe kalkışurlar; o sırada gelinin yakın akrabası yani kardeşi kapıyı tutar ve baş dünürşü vekilinin odaya girmesine mâni olmak üzere kollarını kapıya gerer ve gelini odaya hapsetmiş olur. Ancak baş dünürşü vekili ve diğerleri bu gence bahşış vererek gelin odasına girerler (baş dünürşü vekili bir gümüş mecediyeden aşağı bahşış veremez). Gelinin elbisesi renkli ipek kumaştandır. En kıymetli gelin elbisesi, tefe başı, sıvafl, kaplama, şitari, acem şalı, yünü canfes şalvardır.

Sıvafl: Muhtelif renkte olabilir ipek üzerine gümüş kılaptanlarla işlemeli kumaştır. Ağa kızlarına giydirilir ve kıymetli gelin elbisesidir.

Tefe başı: İpek üzerine gümüş zırlarla işlenmiş kumaştır.

Şitari: İkinci derecede, orta hallilerin giydikleri gelinlik kumaştır.

Acemşal: Gelinin belini kuşatan makbul kumaşlardandır.

Gelin giydirildikten sonra sıçı örülür geverilme merasimi sona erdikten sonra kızın kapıda duran ağası (büyük erkek kardeş) gelin'e şalı üç defa başından geçirdikten sonra kuşatır ve gelin çehiz sandığı üzerine oturur; ağası geline kuşak bağlarken gelin gayri ihtiyarlı ağlar. Baş dünürşü sandık üstünde oturana bahşış verir ve sandığı teslim eder. Buna "sandık bahşışı" denir. Baş dünürşürler, oğlan ve kız anaları ondan, arkadaşın gelin ve dünürşüler kapının önüne çıkarlar; burada gelinin başına tahta ölçek ve güneşlik koşlar. (Düğünün hayırlı olması için). Sonra, hepsi alâıy halinde gelin arkada ve baş dünürşür önde, dünürşürler de daha arkada olmak üzere atlara bineler. Gelin güneşliğinin uçlarını dört deli kanlı tutar zurnacılar bu sırada matemli bir hava çalarlar:

Bulguru yarı

Tarhanayı kardı

Yemeden giden kızım

Düğün alâıy böylece köyelerine doğru yol alır köyün şehre çıkan kapısının önüne köylüler, dünürşürler ve gelin alâıyının köyden dışarı çıkmasını men için vola halat gererler. Baş dünürşü köyllülere bahşış vererek halatı kaldırır. Ve seymenlerin bulunduğu çayıra doğru hareket ederler; seymenler dünürşürlerden evvel hareket ederler. Ve ateq ata ata köyden uzaklaşırlar; sonra, gelin alâıyına katılırlar. Köye akşama vatılır. Gelin ve güveyi evine konduktan sonra oğlan evi

dünüşürlere yemek çıkarılır. Yemekten sonra yatsı namazıyla meşaleler ve çırallar ile gidilir. İlahiler söylenir. Yatsıdan çıkan köylüler güveyi alayla evinin kapısının önüne getirirler. Kapının önünde köy halkı da katılır. Arapça bir dua okunur. Güveyi yatsıdan çıkınca kapı önündeki köylüler hep bir ağızdan "ışkın eskânı hu hu....." diye hağırırılar. Bu sırada güveyin sağdıcını köy delikanlıları omuzlayarak köy hayvanlarını sulamağa mehsus olan oluğa atıp ıslatırlar. Güveyi de taşa tutarak evine kaçırlar. Bu merasime "su koyma merasimi denir."

Güvey önlüğü merasimi: Cuma sabahı erkenden davulcu düğün evinin kapısında çalmaya başlar. Buna "güvey çıkarması" derler. Güvey evden çıkarken davulculara bahşiş verir. Bir topşi hindi kızartması, baklava, börek ile birlikte köy ayanının bulunduğu yere gelir. İhtiyarların elini öper. Getirdiği tatlılarla yemekleri orada "ferfene" eder (ferfene, toplu halde bulunanlara çekilen ziyafet); buna "güvey önlüğü ferfenesi" derler bu güvey şerefıyesi ziyafeti mukabilidir. Sabah, düğün evinin içinde çengiler gelin kadına iki saat oynar. Komşu kadınlarla misafir dünüşürler bu sabah, kadınlar harmanında "paşa derneği" kurarlar. Paşa derneği çok neçeli olur, buna gelin de katılır. Köy kadınları gelin kadının önünde oyun oynarlar. Bu oyunlara, düz oyun derler, sonra kadınlar aralarında oyun çıkarırlar: düğün aşamalarının oyun halinde oynarlar. Yalnız burada evlenen bir kadınla evlenmeyen bir kadını "deyiş mücadelesine" tutturular. Bu kadınlardan biri gelin diğeri de kız tolünü ifa eder. Bu deyiş mücadelesine yapan kadınların güzel sesli olması şarttır. Böylece, temsili ve mânâlı şarkılardan sonra gelin eve günüye kalkar. Bu türküler gelini sıkıştırıp evine kaçırtmak için söylenir. Gelin ayağa kalkınca ihtiyar bir kadın onun eline öküzlerin çift sürdüğü züle (öküzlerin boynuna geçirilen tahtadan boyunduruk) bir dut dalı, bir oklava, bir ip, bir halta verir; bu merasime "gelin kadını duvak serpmeye merasimi" derler. Merasimi köyün en ihtiyar kadını idare eder. Ve geline maniler söyler. Merasimden sonra ihtiyar kadın, güvey anası, gelin anası sıra ile geline para serperler buna "duvak serpmesi" derler. Bu sırada güveyi harman kenarında görürler, bu gelini eve davet mânâsındadır. Sonra kadınlar türku ile geline harman kapısına getirirler. Böylece türkü bitince güvey yaklaşır gelin kadının başına para serper. Düğün halkı parayı toplarken güvey gelinin elinden tutarak ve koştura koştura eve getirir. Kadınlar da dağılırlar.

(bu derlemenin incelenmesi gelecek sayıda verilecektir)

TÜRK ve JAPON KÜLTÜRLERİ ARASINDA BAZI BENZERLİKLER

Prof. Dr. Nermin ERTENTÜĞ
Etnoloji Kursu Profesörü

Yirminci yüzyılda ilerlemeye engel olan şeylerden biri de, bir milleti millet yapan vasıfların ne olduğu hakkında halâ sun derece müphem ve peşin hükümlere sahip oluşumuzdur. İşte bu bilgimin eksikliği her memleketin değerinin yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır.

İnsan topluluklarını tanımak için her şeyden önce insan davranışını ve insan münasebetlerini idare eden kaideleri yani toplumların görenek ve geleneklerini, diğer bir deyim ile kültürlerini tanımak gerekir. Ruth Benedict'in dediği gibi, şurası bir gerçektir ki her kültür bir gayeye yönelmiştir; bu gaye de hayat tarzının bir ifadesidir. Milletlerin geleceğini daha çok hazırlayan ve milli özellikleri daha iyi gösteren şeyler günlük hayatın önemsiz alışkanlıkları ve basit hadiselerle ilgili olarak alınan kararlardır. Buna göre, bir milletin alışkanlıklarının neler ifade ettiğini ve benimsediği düşünce tarzlarını öğrendikten sonradır ki aynı milletin isteklerinin neler olduğu anlaşılabilir. Bu halde, milletlerin göreneklerini (alışkanlıklarını) ve değer verdikleri şeyleri tanımakla, toplumların karakterlerinin tanınacağı açıktır. İşte bu nedendir ki, biz Etnologlar için, günlük münasebetlerin en küçük teferruatına kadar yapılacak araştırmaların bir mânâsı vardır. Çünkü, insanlar herşeyi günlük münasebetlerden öğrenmektedir.

Diğer taraftan, diğer milletlerin yaşayış tarzlarını öğrenmekle, kendi kültürümüzün kıymetini daha çok anlayacağımız muhtemeldir. Bu hâlde milletlerle, insan toplumları ile anlaşmak için onların karakterlerini, davranışlarını anlamak zorunluğu bugün artık inkâr edilmeyen bir gerçektir.

Milletlere lâyık oldukları önemi verirken, onları harpte ve sultite daha iyi tanırız. İşte , sulh içinde bir dünyanın kurulmasını gaye edinmiş milletlerin, diğer milletleri bu açıdan tanımak için gayret sarf etmeleri ve fırsat yaratmaları gerekir. Ben de, milletler arası Antropoloji ve Etnoloji Bilimleri kongresi sebebiyle, sulh dünyasına hizmet eden memleketimin evladı olarak, geldiğim bu güzel ve asil memlekette bu fırsatı kaçırmadım. İşte bu neden ile, zaten mesleğim icabı az çok tanıdığım Japon kültürü üzerinde yapılmış çalışmalar vasıtası ile biraz daha derinleştirdiğimde, Japon ve Türk geleneksel kültürü arasında bir çok benzer taraflar gördüm. Ancak, bu iki kültür karşılaştırmadan evvel Japonların düşünce ve his bakımından sahip oldukları alışkanlıkları içine alan kalıpları (Patterns) anlamak ve söz konusu kültür'ün içindeki müesseselerin nasıl çalıştığını bilmek ve bundan sonradır ki bunları Türk kültürü karşılaştırmak gerekti.

Japonya ile batı kültürleri arasında, köklü kültürel farkların mevcudiyeti herkese bilindir. Bir Etnolog işte bu farklar üzerinde, faydalı olduğu için çalışır. Diğer taraftan, kültür farklarını desteklemek, değiştirmeyen bir dünya düşünmek demek değildir. Biz Etnologlardan istenen şey, Japon veya Türkün hayata bakarken prensip olarak kabul etmiş oldukları alışkanlıkları ve kıymet hükümlerini, mercek olarak nasıl kullandıklarını anlatmaktır.

Japonların, temel prensipleri araştırılmaya değer bir millet olduğu muhakkaktır (R. Benedict). Batıların Japon davranışında tezat olarak kabul ettikleri pek çok şeyin hiçde tezat olmadığını, batılı olanların, kendi benimsedikleri prensiplerin Japonların hayat görüşüne uymadığını anladıkları zaman ve keza Japonların alışık oldukları sınıf (kast) ve sembollere dair bir fikir sahibi oldukları zaman anlaşılır. Hele bu görüşteki tezat hâli, Türk toplumundan olan bizler için hemen hemen yoktur. Çünkü, Türk hayat görüşüne sahip kimse için Japon görüşü ve prensiplerinin büyük bir kısmı hiç de yabancı değildir. Bu yakınlığı bilhassa her iki kültürün aile, akrabalık ve eğitim müesseseleri ile, hürmet, şeref ve vazife, diğer deyim ile, ahlâk prensiplerinde görmek mümkündür.

Japon kültüründe hürmet ve selâm ile ilgili davranışların, nizamla ortaya konmuş kaideler ve geleneklerle düzenlenişini, gelenek-

sel Türk toplumunda daha az çeşitte ve daha az şiddette ve değişik kalıplar içinde olmak şartıyla, aynı ile görmek mümkündür. Ancak bugün süratle batılılaşmanın Türk Geleneksel kültüründe yaptığı değişme ve tahrihin en çok vâki olduğu saha da bu sahadır.

Japon davranışlarında dikkate alınan cinsiyet, yaş ve aile bağları ve iki insan arasındaki münasebetler, aynı ile Türk geleneksel kültüründe de dikkate alınmaktadır. Japonya'da hürmet kaidelerinin dikkatle öğretildiği ve uygulandığı yerin aile çevresi olduğu gibi, Türk Geleneksel toplumların da da niledir. Türk Geleneksel toplumlarında (özellikle köylerde), babaya, ağabeye, uzak, yakın akrabaya koy toplumu içinde yabancıya dereceli olan davranış ve hürmet şekillerinin esas itibarile Japonya'da da aynı ile selâm şekilleri ve dereceleri hariç) mevcut olduğu bir gerçektir. Yine Japonyada' kam'nin kocasına, çocuğun babasına, küçük erkek kardeşleri büyük erkek kardeşlere hürmeti, itaati ve tâbiyeti aynı ile Türk geleneksel ailede de mevcuttur. Ancak, bu güzel özellikler, modernleşme neticesinde gittikçe kaybolmaktadır: Türk köy ailesinde kâmen devamına rağmen, özellikle şehirlerde hemen hemen kaybolmuş gibidir.

Japonyada evlâdın baba ve anaya göstermekle mukellef olduğu hürmet, eski Türk ailesinin temel özelliklerinden biri idi.

Japonyada aile bağlarının hemen hemen batıdaki uranda gevşemesi, aynen Türk ailesinde de vâki olmaktadır. Japonyada aile içinde rızulanılan, yaşlılara aktif hayattan ayrılanlara kadar köleler gibi itaat edilmesi hâli, hala çoğu köylerimizde özellikle Orta ve Doğu Anadolu köy toplumlarında görülen davranışlardır; öylesine ki, bu hürmet büyük baba onunde ateşe düşmek üzere olan oğlunu kustarmayı babaya men edecek şiddettedir. Kezâ, çocuklar 30-40 yaşlarında olsalar da, evlendirme veya boşatma kudretleri, aynen Japonya'da olduğu gibi, düne kadar ve halâ hâzi halgelerimizde köy toplumlarında baba ve anaya tanınan bir hakktır. Japon ailesinde yemeğin ilk önce ev halkının erkek reisi olan babaya ikramı, aynı ile ve hattâ babaya özel bir sofrâ kurmak şartıyla, Türk geleneksel ailesinde (köy ailesinde) de mevcuttur. Kezâ ailede en büyük erkek evlâdın çok erken yaşlarda mesuliyeti yüklenmesi ve babasının selâhiyetlerini paylaşması (baba vâzifesi olan kardeşine hakikî temini işini yüklenmesine kadar) aynı ile Türk geleneksel ailede (büyük çoğunlukta köylerde) görülen bir özelliktir.

Japon geleneksel ailesindeki hiyerarşi alışkanlıklarının çoğu, köy toplumları ailesinde halâ ve kuvvetle kaydedilmektedir.

Türk geleneksel toplumlarında hâlen (Orta ve Doğu Anadolu'da) görülen bir diğer davranış şekli, cinse göre davranış şekli de Japon ailesi için başta gelen bir alışkanlıktır: bu da insanın yaş ne olursa olsun, onun hiyerarşideki yerine, erkek veya kadın oluşuna bağlıdır. (Türk köylerinde ihtiyar kadının yolda genç erkeğe yol vermesi gibi). Türk köy ailesinde kadın kocasının arkasından yürür ve onun bulunduğu yere nisbetle daha aşağı yere oturur (Şehir ailesinde bu davranış kaybolmuştur). Bu özellik ise Japon ailesinde aynen görülmektedir. Hele, Japonyada erkek çocuklarına daha fazla itina edilmesini ve tahilleri için daha fazla masraf yapılmasını kız kardeşlerin hoş görmeleri zorunluğu aynı ile Türk geleneksel ailesinde de mevcuttur. Öylesine ki, eski kasaba ailemizde, erkek kardeşin tahsil masrafı yüzünden evlendirilmemiş kız kardeş vak'alarını halâ hatırlarız: aynı davranış büyük çoğunlukta köy ailemizde halâ mevcuttur. Buna rağmen, Türk köylü kadınınun serbestçe pazar yerinde malını satması, tarlada çalışması, aile bütçesini yapması, çocuklarının evlenmelerinde söz sahibi olması gibi özellikler, onların büyük hurriyete sahip olduklarını gösterir ki bu hâl Japon kadını için aynen mevcuttur. Doğu Asya milletleri kadınlarından bu açıdan ayrılık gösteren bu Japon ve Türk köy kadınları özelliği, garphlaşma neticesi kazanılmış değil, toplumlarında eskiden beri mevcut bir özelliktir.

Hele, Türk geleneksel ailesinde hayatının yarısnı "evet" ile geçirmiş olan kadının, kayıncalıkta olduğu zaman, evi vert idaresi, aynen Japonyada da görülen bir özelliktir.

Patrilineal olan Türk geleneksel ailesinde baba ve en büyük erkek kardeşi bütün aile fertlerinden mes'uldür. (Bu hâl şehir ailesinde kaybolmuş ve batı ve kuzey Anadolu köy toplumlarında kaybolmaktadır.) Japon ailesinde de bu özellik görülür ve eskiden kuvvetli derecede uygulanan aile içindeki hiyerarşi gittikçe kaybolmaktadır. Ayrıca, her zaman ve her yerde aile meselelerinin şahsi meselelerden önde gelmesi hâli hem Japon hem Türk geleneksel ailesinde görülür.

Japondaki hiyerarşi alışkanlıklarının ilk olarak aile içinde öğrenilmesi hususu, aynen Türk geleneksel ailesinde de görülür. (Her ne kadar şehir ailesinde ve şehir etkisine maruz kalmış köylerde kay-

bolmuş ise de). Ancak, Japonyadaki sınıf farklarının Türk geleneksel toplumlarında bulunmayıp, hiyerarşi alışkanlıklarının Japonyada olduğu gibi ekonomik hayatta ve idari sahada uygulanmasına meydan vermez.

Japonyada ahlâk sisteminin bir kısmı olan ve fakat değişik bir ad ve kalıp içinde görülen "Ana ve Babaya borçlu olma hissi"nin ve çocukların ana ve babaya karşı mukellef oldukları, doğuya has hürmetin esasını, Türk geleneksel ailesinde de buluruz.

Türk geleneksel toplumunda da, Japonyada olduğu gibi, bir insanın hocasına ödenmeyecek ölçüde borçlu olduğu hissi vardır: "Hocaların hakkı ödenmez" ata sözü bu borçluluk hissini bir ifade sidir. Japonyadaki "Giri", "on", "Chuma" v. s. adları ve kalıpları içine konmuş olan bu borçluluk hissini çeşitlerinin esasındaki prensipleri, bizim eski geleneksel ahlâk sistemimizdeki hürmet, şükran borcunu ödeme, yardım vazifemizin esasındaki vazife, şeref ve fazilet prensiplerinin aynıdır. Japon ailesinde (modern çevreler hariç) anne ve babanın oğullarına zevceyi aracılar (bizdeki görücüler) vasıtası ile seçmeleri, bugün halâ Türk köy ailesinde, bazan şehir çevresinde hile uygulanan bir davranıştır.

Eski Türk ailesinde görüldüğü gibi Japonyada da bir erkek evlâdın, ana-babasına şükran borcundan ötürü, kendi evlenmesi hakkında ana ve babasının aldığı kararı soramadığı da bir gerçektir. Erkek evlâdın ailenin vârid ve ana ve baba ile yaşamak zorunda olması ise her iki geleneksel kültüre has bir özelliktir. Ancak bu özellik de Türkiye de kaybolma üzeredir..

Eski Türk geleneksel ailesinde ve Japon ailesinde görülen ve bugün kaybolmakta olan bir davranış, görenek de, kayınvaldenin gelini hatâlı bulduğunda kocasından ayırmasıdır. Türk geleneksel toplumlarında akrabalık vazifeleri olarak uygulanan akrabaları barındırmak, yardım etmek davranışları ise Japonyadaki "evlâdın ana ve babaya göstermekle mukellef olduğu hürmet" karşılığı yüklenilen mesuli yetler arasındadır: meselâ oğulların küçük erkek kardeşlerini okutmak, ana ve babaya hürmet borcu karşılığı olarak yüklendiği mukellefiyettir.

Türk geleneksel toplumlarında ise bu mukellefiyetler patri-lineal aile sisteminin özellikleri ve vazifeleri icabı yüklenilen aynı mukellefiyetlerdir.

Ayrıca, Japonyada gelinin kayınvalde ve pedere mutlak itaat göstermeleri ve kayınvalde olunca sert olmaları hiç de Türk geleneksel toplumunda yadırganmıyacak özelliklerdir.

Japan geleneksel Toplumunu hakkında müracaat edilmiş olan kaynaklar:

Okakura, Yushisaburo: *The life and thought of Japan-London* 1913 sah. 17

Bacon, Alice Mabel: *Japanese women and girls.* sah. 6

Gorer Geoffrey: *Japanese character structure. The institute for International studies.* 1949 sah. 27

Embree, J. F. Suya Muro, Sah. 175

Nohara, Komakichi: *The True Face of Japan London* 1936 Sahı. 50

Benedict, Ruth: *The chrysanthemum and the Sword Boston.* 1946

Fututake Tadashi: *Man and society in Japan.* 1962.

Fukutake Tadashi: *Asian rural society (china, india, Japan) Tokyo* 1967

Erdentüğ Nermin, *Hal köyünün etnolojik tetkiki.* Ankara 1965 DTGF No: 109

Erdentüğ Nermin, *Sün köyünün etnolojik tetkiki.* Ankara. 1959 DTGF, No: 192

Erdentüğ Nermin, *Ankara ili köylerinde sosyal hizmetler ve Sosyal Antropoloji bakımında bir araştırma* Ankara. 1966 Sos. Hiz. Gen. Müd. Sayı: 45

Erdentüğ Nermin, *Bazı Devrek köy toplumlarında kadının merkezi.* Antropoloji cilt 1 sayı 2 1964.

Erdentüğ Nermin, *Kalkınma problemleri ve doğu anadolunun.* Antropoloji Sayı 3. 1965

Erdentüğ Nermin, *Türkiye, Pakistan ve İran köy-kır toplumlarının karşılaştırılması etnolojik incelenmesi.* Antropoloji sayı: 3. 1965

F. Kollars John: *Tradition, season and change in a Turkish village Chicago-Illinois* 1963

Stirling Paul: *A Turkish village London* 1965

Pierce John: *A traditional Turkish village.*